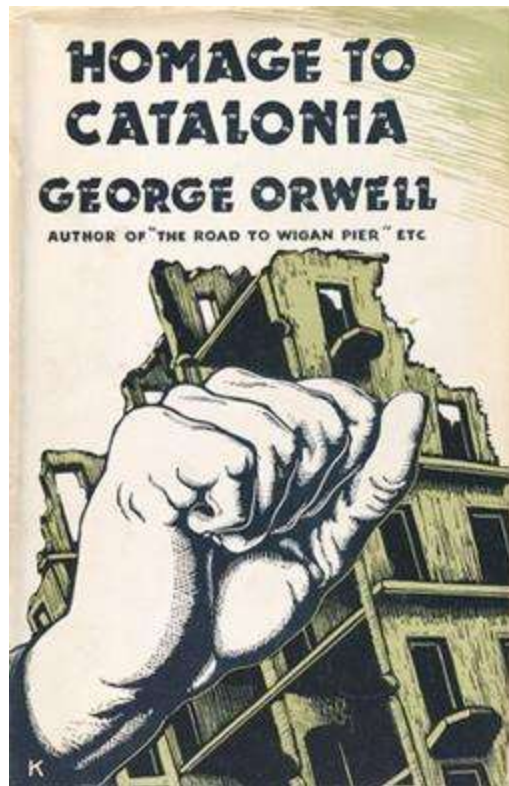

George Orwell: Hyllning till Katalonien (utdrag)

Presentation

George Orwell kom till Barcelona i december 1936, där han anslöt sig till det antistalinistiska revolutionära socialistiska partiet POUM:s arbetarmilis och sändes till aragonska fronten. Efter några månader återkom han till Barcelona på permission och fick då uppleva de gatustrider som utbröt i början av maj 1937. Åter vid fronten blev han allvarligt sårad av ett skott i halsen. Han överlevde men tvingades att lämna milisen och återvända till England i juni samma år.

Tillbaka i England skrev han *Hyllning till Katalonien*, en klassisk skildring av spanska inbördeskriget.¹ Boken möttes av kraftigt motstånd från kommunistiskt håll, eftersom den slog hål på många av de myter och lögnerna som stalinisterna försökte knäsa, särskilt om POUM. Orwell utsattes för en omfattande smutskastningskampanj, som lyckades såtillvida att han förvägrades att göra sin röst hörd i en stor del av den brittiska pressen. Men i längden gick det inte att tysta honom och hans bok blev till slut en av de mest lästa och hyllade skildringarna av det spanska inbördeskriget.

1:a upplagan av Orwells bok (april 1938)

Vi återger här två hela kapitel om händelserna i Barcelona maj 1937.² Det första är en ögon-

¹ En ny utgåva av *Hyllning ...* är annonserad att komma ut i år – 2021 – på Marisma Förlag AB.

² I den tidigare utgåvan av detta utdrag ingick bara kapitel 11, som handlade om pressrapportering om Majhändelserna. I denna nya version ingår även kapitel 10, med Orwells redogörelse för själva händelserna (han var där), samt två utdrag som handlar om hur stämningarna i Barcelona ändrades från december -36 till april -37.

vittnesskildring av striderna. Det andra handlar till stor del om hur kommunisterna via sin press försökte ge främst POUM och delvis anarkosyndikalisterna (CNT/FAI) skulden för det inträffade. Orwell lyckas på ett mycket effektivt sätt sticka hål på de stalinistiska lögnerna bl a genom att visa på motsägelser och uppenbara orimligheter i stalinisternas rapportering om händelserna.

Men allra först ska vi ta en titt på hur Orwell uppfattade situationen i Barcelona, som han besökte två gånger, dels i december 1936 och dels i slutet av april 1937. Det visar sig att stämningarna i staden i april 1937 hade förändrats en hel del sedan första besöket. Det ger också en pusselbit som bidrar till förståelsen för hur det kunde bli sammanstötningar i början av maj 1937

Se även lästipsen allra sist.

Martin Fahlgren (i juni 2021)

Orwell om stämningarna i Barcelona

I slutet av 1936

Detta var sent i december 1936, mindre än sju månader från det jag skriver, och likväl är det en period som redan tycks mig oändligt avlägsen. Senare händelser har raderat ut den tiden långt kraftigare än de har raderat ut 1935, ja 1905 med för den delen. Jag hade kommit till Spanien för att skriva tidningsartiklar men anslöt mig nästan omedelbart till milisen, eftersom det då och i den stämning som rådde framstod som det enda förnuftiga. Anarkisternas kontroll över Katalonien var fortfarande stark och revolutionen pågick alltjämt för fullt. För var och en som från början varit där tycktes antagligen den revolutionära perioden redan i december eller januari lida mot sitt slut, men när man kom direkt från England var Barcelona en häpnadsväckande och överväldigande upplevelse.

Det var första gången som jag över huvud taget befann mig i en stad där arbetarklassen höll i tömmarna. Arbetarna hade ockuperat så gott som alla byggnader och skrudat dem i röda fanor eller i anarkisternas röd-svarta, på varje vägg stod hammaren och skäran och de revolutionära partiernas initialer målade, så gott som alla kyrkor hade plundrats och gudabilderna hade bränts... Utanför varje affärs- eller kafélokal fanns en inskription som förkunnade att lokalen kollektiviserats — till och med skoputsarna hade anslutit sig till kollektiviseringen och deras lådor var målade i rött och svart. Kypare och butiksanställda såg en i ögonen och behandlade en som en jämlike. Servila och till och med ceremoniella talesätt hade tillfälligtvis försvunnit. Ingen sa ”*Señor*” eller ”*Don*” eller ens ”*Usted*”; alla kallade varandra ”*Kamrat*” och ”*du*” och sa ”*Salud!*” istället för ”*Buenos días*”. Att ge dricks hade i lag förbjudits och en av mina allra första upplevelser var att en hotellvärd läxade upp mig för att jag försökt ge en hisspojke dricks.... Till det yttre var Barcelona nämligen en stad där de välbärgade klasserna praktiskt taget inte längre existerade. Förutom några få kvinnor och utlänningar såg man över huvud taget inga ”välklädda” människor. Så gott som alla bar enkla arbetskläder eller blå overaller eller någon form av milisuniform. Allt detta gjorde ett underligt och gripande intryck. Mycket förstod jag inte, i en del fall tyckte jag inte ens om det, men jag kände det omedelbart som ett sakernas tillstånd värt att kämpa för. Jag trodde också att saker och ting förhöll sig så som de syntes utåt, att detta verkligen var en arbetarstat och att hela bourgeoisin antingen flytt, dödats eller frivilligt gått över till arbetarnas sida. Jag insåg inte då att många välbärgade borgare helt enkelt höll sig lugna och tills vidare klädde ut sig till proletärer.

I slutet av april 1937

Var och en som under kriget besökte Barcelona två gånger med några månaders mellanrum har påpekat de extraordinära förändringar som ägde rum där. Och underligt nog — vare sig de kom dit i augusti och sedan igen i januari eller som jag i december först och sedan i april — säger de alltid samma sak: att den revolutionära atmosfären hade försvunnit. För den som varit i Barcelona i augusti, när blodet ännu knappt torkat på gatorna och milisen inkvarterats på flotta hotell, verkade Barcelona i december vara en borgerlig stad — för mig, som kom direkt från England, var det närmare en arbetarstad än något jag trott vara möjligt. Nu hade tidvägen dragit sig tillbaka. Återigen var det en vanlig stad, lite kantstött och åtgången av kriget, men utan yttre tecken på arbetarklassens välde.

Förändringen i massornas utseende var häpnadsväckande. Milisuniformen och de blå overallerna hade nästan försvunnit; alla tycktes bära de eleganta sommarkostymer som är de spanska skraddarnas specialitet. Feta välmående män, eleganta kvinnor och vräkiga bilar fanns överallt. (Det visade sig att det fortfarande inte fanns några privatbilar; inte desto mindre tycktes var och en som ”var något” kunna förfoga över en bil.) Den nya folkarméns officerare, en typ som knappast hade existerat när jag lämnade Barcelona, myllrade i förvånansvärt antal. ... Manskaper bar ett slags bruna overaller, officerarna en stilig kakiuniform med snäv midja, påminnande om en brittisk arméofficers uniform fast något mer åtsittande. Jag tror inte att mer än en på tjugo av dem hade varit vid fronten, men alla hade de automatpistoler fästade vid bältet; vi vid fronten kunde inte få pistoler för vare sig kärlek eller pengar. När vi gick gatan fram märkte jag att folk stirrade på vårt smutsiga yttre. Naturligtvis utgjorde vi som alla som i flera månader legat vid fronten en fruktansvärd syn. Jag var medveten om att jag såg ut som en fågelskrämma. Min läderjacka var i trasor, min yllemössa hade tappat passformen och gled i ett ner över ögat, mina kängor bestod inte av mycket mer än uttänjt ovanläder. Vi såg alla mer eller mindre likadana ut och därtill var vi smutsiga och orakade, så det var inte konstigt att folk stirrade. Men det skrämde mig en aning och fick mig att ana att något underligt hänt under de tre senaste månaderna.

Otaliga gånger under de närmaste dagarna upptäckte jag att mitt första intryck inte hade varit felaktigt. Staden hade genomgått en genomgripande förändring. Två fakta låg till grund för allt. Det ena var att folket — civilbefolkningen — hade förlorat en stor del av sitt intresse för kriget; det andra var att den vanliga samhällsuppdelningen mellan rika och fattiga, överklass och underklass, höll på att återställas...

Under tiden pågick en systematisk propaganda mot partimiliserna och för folkarmén. Situationen var här ganska underlig. Alltsedan februari hade alla beväpnade styrkor teoretiskt inkorporerats i folkarmén och miliserna var på papperet omorganiserade efter folkarméns mönster med olika löner, officiella grader osv, osv. Divisionerna utgjordes av ”blandade brigader” som skulle bestå delvis av folkarméns trupper och delvis av milis. Men de enda förändringar som egentligen ägt rum var namnförändringar. POUM-trupperna till exempel kallades tidigare Lenin-divisionen, men var nu känd som 29:e divisionen. Före juni nådde ytterst få styrkor ur folkarmén fram till den aragonska fronten, och miliserna kunde följaktligen behålla sin speciella struktur och karaktär. Men på varenda vägg hade regeringen låtit affischa: ”Vi behöver en folkarmé”, och i radio och kommunistpress förekom ändlösa och ibland ytterst hätska utfall mot miliserna. De beskrevs som otränade, odisciplinerade etc, etc. Folkarmén beskrevs alltid som ”heroisk”. En stor del av denna propaganda kunde ge en intrycket att det låg något klandervärt i att ha gett sig av till fronten frivilligt, och något prisvärt i att sitta och vänta på att bli inkallad. För tillfället höll dock miliserna ställningarna

medan folkarmén tränade i bakgrunden, och det var ett faktum som måste ges så lite publicitet som möjligt. Milisavdelningar som återvände till fronten marscherade inte längre gatorna fram med dånande trummor och hissade flaggor. De smugglades iväg med tåg eller lastbil vid femtiden på morgonen. Några få avdelningar ur folkarmén började nu ge sig av till fronten och dessa marscherade som förut ceremoniellt genom gatorna, men på grund av det allmänt minskade intresset för kriget möttes också de av jämförelsevis svag entusiasm. Det faktum att milistrupperna på papperet också var folkarmétrupper utnyttjades skickligt i tidningspropagandan. Varje tillfällig framgång tillskrevs folkarmén, medan motgångarna var reserverade för miliserna. Det hände ibland att samma trupper prisades i ett avseende och klandrades i ett annat...

...den sociala atmosfären hade genomgått en häpnadsväckande förändring — en sak som är svår att förstå om man inte upplevt den. När jag först kom till Barcelona, hade jag trott mig vara i en stad där klasskillnader och större välståndsdifferenser knappast existerade. Det var förvisso så det såg ut. ”Stiliga” kläder var en sällsynthet, ingen svansade eller begärde dricks, kypare och blomsterförsäljerskor och skoputsare såg en i ansiktet och kallade en ”kamrat”. Jag insåg inte att detta huvudsakligen var en blandning av hopp och kamouflage. Arbetarklassen trodde på en revolution som påbörjats men inte konsoliderats, och bourgeoisin var skrämmd och förklädde sig tillfälligtvis som arbetare. Under revolutionens första månader måste det ha funnits tusentals människor som avsiktligt drog på sig overaller och skrek revolutionära slagord som ett sätt att rädda det egna skinnet. Nu återgick saker och ting till det normala. De eleganta restaurangerna och hotellen var fulla av rika människor som åt dyrt, medan arbetarbefolkningen ställts inför våldsamt höjda priser utan att erhålla någon motsvarande löneförhöjning. Bortsett från att allt var så dyrt, rådde där ständigt brist på än det ena och än det andra; något som naturligtvis alltid drabbar den fattige snarare än den rike. Restaurangerna och hotellen tycktes inte ha några speciella svårigheter att få vad de ville ha, men i arbetarkvarteren var köerna för bröd, olivolja och andra förnödenheter hundratals meter långa. Jag hade tidigare slagits av frånvaron av tiggare i Barcelona; nu fanns där mängder...

10. Majhändelserna 1937 i Barcelona

Vid tolvtiden den 3 maj sa en vän i förbigående medan han passerade hotellvestibulen: ”Det har varit någon sorts bråk vid telefonstationen, sägs det.” Av någon anledning fäste jag ingen uppmärksamhet vid det just då.

Samma eftermiddag, vid tre-fyrtiden, var jag halvvägs nerför Las Ramblas när jag hörde flera gevärsskott bakom mig. Jag vände mig om och såg några ungdomar med gevär i händerna och anarkisternas röda och svarta näsdukar runt halsen springa på en tvärgata som löpte norr ut från huvudgatan. De var uppenbarligen i strid med någon i ett stort åttakantigt torn — en kyrka, skulle jag tro — som täckte tvärgatan. Jag tänkte med ens: ”Nu har det börjat!” Men jag tänkte det utan att känna någon större förvåning — i flera dar hade alla väntat på att ”det” skulle börja när som helst. Jag tyckte att jag genast måste tillbaka till hotellet för att se efter om allt stod väl till med min fru. Men anarkistgruppen i tvärgatans mynning visade folk tillbaka och skrek åt dem att inte korsa skottväxlingen. Ytterligare skott avlossades. Kulorna från tornet ven över gatan och en hord panikslagna människor rusade nerför Las Ramblas, bort från skjutandet; längs hela gatan kunde man höra slamret när affärsinnehavarna stängde sina fönster med ställuckorna. Jag såg två officerare ur folkarmén försiktigt dra sig tillbaka från träd till träd med händerna på sina revolverar. Framför mig vällde folk-

massan in i tunnelbanestationen i mitten av Las Ramblas för att söka skydd. Jag beslöt mig omedelbart för att inte följa efter. Det skulle kunna innebära att jag blev sittande fången under jorden i timtal.

I detta ögonblick sprang en amerikansk läkare som varit med oss vid fronten fram till mig och grep mig i armen. Han var mycket upphetsad. ”Kom igen, vi måste iväg till Hotel Falcón.” (Hotel Falcón var ett slags pensionat som hölls av POUM och huvudsakligen utnyttjades av milismän på permission.) ”POUM-grabbarna skall träffas där. Bråket har börjat. Vi måste hålla ihop.”

”Men vad fan handlar det hela om?” sa jag.

Läkaren släpade iväg med mig. Han var alltför upphetsad för att kunna ge ett helt klart svar. Det framgick att han varit vid Plaza de Cataluña när flera lastbilar med beväpnade civilgardister hade kört upp mot telefonstationen, som huvudsakligen sköttes av CNT-arbetare, och gjort ett häftigt anfall mot den. Därefter hade några anarkister anlät och det hade blivit slagsmål. Jag förstod att ”bråket” tidigare på dagen varit en order från regeringen att telefonstationen skulle överlämnas; en order som anarkisterna självfallet vägrade åtgärd.

När vi hastade nerför gatan körde en lastbil snabbt förbi åt andra hållet. Den var full av beväpnade anarkister. Längst fram låg en trasig yngling på en hög madrasser bakom ett lätt maskingevär. När vi kom till Hotel Falcón som låg längst ner på Las Ramblas kokade det av människor i vestibulen; stor förvirring rådde, ingen tycktes veta vad vi skulle göra, och ingen var beväpnad med undantag för den handfull soldater ur chocktrupperna som vanligtvis fungerade som vakter för byggnaden. Jag gick över till POUM:s Comité Local som låg nästan mittemot. En trappa upp, i rummet där milismännen normalt hämtade sina avlöningar, kokade det av ännu en människomassa. En lång, blek, ganska snygg och civilklädd man i trettioårsåldern försökte återställa ordningen och delade ut bälten och patronaskar från en hög i hörnet. Det tycktes ännu inte finnas några gevär. Läkaren hade försvunnit — jag antar att det redan skett olyckor och uppstått behov av en läkare — men en annan engelsman anlände. Strax därpå började den långa och några andra att bära ut famnar med gevär och dela ut dem. Den andre engelsmannen och jag var i egenskap av utlänningar lätt misstänkta och först ville ingen ge oss gevär. Sedan anlände en milisman som jag känt vid fronten, han kände igen mig och därefter tilldelades vi något motvilligt varsitt gevär och några satser patroner.

Man kunde höra skottväxling på avstånd och gatorna var fullständigt folktomma. Alla sa att det var omöjligt att gå uppför Las Ramblas. Civilgardisterna hade ockuperat alla strategiska byggnader och besköt alla som passerade. Jag skulle velat ta risken, men en vag föreställning om att Comité Local skulle angripas när som helst och att vi borde stanna kvar låg i luften. Runt hela byggnaden, i trapporna och på gatan utanför stod små grupper av människor och diskuterade upphetsat. Ingen tycktes ha någon speciellt klar uppfattning om vad som hände. Allt jag kunde få ut av det var att civilgardisterna hade anfallit telefonstationen och ockuperat skilda strategiska punkter, som täckte andra byggnader vilka hölls av arbetarna. Det allmänna intrycket var att civilgardet var ”ute efter” CNT och arbetarklassen i allmänhet. Det är anmärkningsvärt att ingen i detta skede tycktes vilja skylla på regeringen. De fattigare i Barcelona betraktade civilgarderna som något ganska likartat Black and Tan,³ och man tycktes ta för givet att de hade anfallit på eget initiativ. När jag väl en gång fått reda på hur sakerna förhöll sig kände jag mig lättad. Saken var tillräckligt klar. På ena sidan CNT, på andra

---

³ De beväpnade styrkor som brittiska regeringen under 20-talet höll på Irland för att undertrycka alla frigörelsesträvanden. *Övers anm.*

polisen. Jag hyser ingen speciell kärlek till den idealiserade ”arbetaren” sådan som han förekommer i den borgerliga kommunistiska uppfattningen, men när jag ser en verklig arbetare av kött och blod i konflikt med sin naturlige fiende — polisen — behöver jag inte fråga mig själv på vilken sida jag står.

Tiden led och ingenting tycktes hända i vår del av staden. Det föll mig aldrig in att jag kunde ringa till hotellet och ta reda på om allt stod väl till med min fru; jag tog för givet att telefonstationen slutat fungera — fastän den i själva verket bara var ur funktion några timmar. Omkring trehundra personer tycktes uppehålla sig i de bägge byggnaderna. Övervägande var det människor ur den fattigaste klassen, från bakgatorna nere vid kajerna. Det fanns många kvinnor bland dem, några bar spädbarn, och en skara trasiga småpojkar. Jag inbillar mig att många av dem inte hade en aning om vad som hände och helt enkelt flytt in i POUM-byggnaderna för att söka skydd. Där fanns också flera milismän på permission och ett litet antal utlänningar. Såvitt jag kunde bedöma hade vi allt som allt bara sextio gevär. Kontoret en trappa upp belägrades konstant av en mängd människor som krävde gevär och som fick till svar att det inte fanns några kvar. De yngre milisgrabbarna, som verkade betrakta hela tillställningen som en sorts picknick, strök omkring och försökte locka eller stjäla gevär från var och en som hade ett. Det dröjde inte länge förrän en av dem lyckades lura av mig mitt med ett finurligt knep, varpå han omedelbart upplöstes i tomma intet. Så jag var obehäpnad igen, bortsett från min lilla automatpistol till vilken jag blott hade en enda sats patroner.

Det blev mörkt, jag började bli hungrig och det fanns tydligen ingen mat att få på Falcón. Min vän och jag slank iväg till hans hotell som låg alldeles i närheten för att få lite middag. Gatorna var fullständigt mörka och tysta, inte en själ syntes till, alla skyltfönster var täckta av ställluckor, men ännu hade inga barrikader byggts. Efter en massa onödigt oväsen släpptes vi in på hotellet som var låst och tillbommat. När vi kom tillbaka fick jag veta att telefonstationen fungerade och satte av mot telefonen i kontoret en trappa upp för att ringa min fru. Typiskt nog fanns det ingen telefonkatalog i huset och jag visste inte Hotel Continentals nummer. Efter att ha letat igenom rum efter rum i ungefär en timmes tid hittade jag en resehandbok där numret stod upptaget. Jag kunde inte komma i kontakt med min fru men lyckades få John McNair, ILP:s representant i Barcelona, på tråden. Han meddelade att allt var väl, ingen hade blivit skjuten och frågade mig om vi var all right på Comité Local. Jag sa honom att vi var all right bara vi finge några cigaretter. Jag menade det enbart som ett skämt men inte desto mindre dök McNair upp en halvtimme senare med två paket Lucky Strike. Han hade trotsat de kolmörka gatorna, som bevakades av anarkistiska patruller vilka hejdat honom två gånger och undersökt hans papper. Jag skall aldrig glömma denna lilla heroiska handling. Vi var mycket tacksamma för cigaretterna.

Man hade placerat vakter i de flesta fönstren och på gatan nedanför hejdade och förhörde en liten grupp ur chocktrupperna de få förbipasserande. En anarkistisk patrullbil körde fram full med vapen. Bredvid föraren höll en vacker mörkhårig flicka i artonårsåldern på med att putsa en kulsprutepistol som hon höll i knät. Jag tillbringade en lång tid med att vandra omkring i huset, ett stort oregelbundet ställe vars struktur man omöjligen kunde lära sig. Överallt den vanliga oredan, sönderslagna möbler och hopknycklade tidningspapper, vilken verkar vara en av revolutionens ofrånkomliga produkter. Överallt sov människor; på en trasig soffa i en korridor låg två fattiga kvinnor från hamnkvarteren och snarkade fridfullt. Innan POUM tog över stället hade det varit en kabaréteater. I flera rum fanns upphöjda scener; på en av dem stod en övergiven flygel. Slutligen fann jag vad jag sökte — vapenförrådet. Jag visste inte hur den här saken skulle utveckla sig, och jag var i stort behov av ett vapen. Jag hade så ofta hört

sågas att alla de rivaliserande partierna, PSUC såväl som POUM och CNT-FAI, lagrade vapen i Barcelona, att jag inte kunde tro att det i två av de viktigaste POUM-husen i Barcelona bara fanns de femtio eller sextio gevär som jag sett. Rummet som tjänade till vapenförråd var obevakat och dörren var klen. En annan engelsman och jag själv hade inga svårigheter med att bryta upp den. När vi kom in fann vi att det var sant som det var sagt — det fanns inga fler vapen. Allt vi fann där var ungefär två dussin småkalibriga och föråldrade gevär och ett fåtal pistoler — till ingetdera fanns någon ammunition. Jag gick upp till kontoret och frågade om de hade någon pistolammunition i reserv — det hade de inte. Några få lådor handgranater som en av de anarkistiska patrullbilarna lämnat oss fanns det emellertid. Jag stoppade några stycken i en av mina patronväskor. Det var en primitiv granat, som antändes genom att man gned ett slags tändsticka mot överdelen och det var stor risk att den utlöste sig själv.

Folk låg utspridda över hela golvet och sov. I ett rum grät ett spädbarn, grät i oändlighet. Fastän detta var i maj blev natten kall. På en av kabaréscenerna satt ridåerna fortfarande uppe, så jag skar ner ett skynke med min kniv, rullade in mig i det och fick några timmars sömn. Jag minns att den stördes av tanken på dessa fruktansvärda granater som skulle kunna spränga mig i luften om jag låg för hårt på dem. Klockan tre på morgonen väcktes jag av den långa, snygga mannen som verkade föra befälet. Han gav mig ett gevär och satte mig att vakta ett av fönstren. Han berättade för mig att Salas, den polischef som var ansvarig för anfallet mot telefonstationen, hade arresterats. (I själva verket hade han bara, som vi senare fick veta, berövats sin ställning. Underrättelsen bekräftade i alla fall det allmänna intrycket att civilgarderna handlat utan order.) Så snart gryningen bröt fram började folket i bottenvåningen bygga två barrikader, den ena utanför Comité Local och den andra utanför Hotel Falcón. Barcelonas gator är stenlagda med fyrkantig kullersten som lätt kan användas till barrikadbygge, och under kullerstenarna finns ett lager av singel som är bra att fylla sandsäckarna med. Att se dessa barrikader byggas var en underlig och underbar syn; jag skulle gett mycket för att kunna fotografera den. Med den lidelsefulla energi som spanjorer utvecklar när de definitivt beslutat sig för att påbörja något arbete, bröt rader av män, kvinnor och småbarn upp kullerstenarna, släpade iväg dem i en upphittad skottkärra och stapplade fram och åter under tunga sandsäckar. I dörröppningen till Comité Local satt en tyskjudisk flicka i ett par milisbyxor — knäknapparna räckte henne precis till anklarna — och betraktade det hela med ett leende. Efter några timmar var barrikaderna huvudhöga med gevärsskyttar posterade vid skottgluggarna och bakom en barrikad brann en eld över vilken karlarna stekte ägg.

De hade tagit mitt gevär igen och det tycktes inte finnas något meningsfullt att göra. Till sammans med en annan engelsman beslöt jag mig för att ta mig tillbaka till Hotel Continental. På avstånd hördes stark skottlossning, men på Las Ramblas tycktes det vara lugnt. På vägen upp tittade vi in i saluhallarna. Några få stånd hade öppnat och var belägrade av en folkmassa från arbetarkvarteren söder om Las Ramblas. Precis när vi kom dit hördes stark gevärseld utanför, några glasrutor i taket gick i kras och massan flydde mot bakdörrarna. Ett par stånd förblev emellertid öppna och vi lyckades få en kopp kaffe var och köpa en bit getost, som jag stoppade på mig bredvid granaterna. Några dar senare var jag mycket glad åt den osten.

Vid det gathörn där jag dagen förut sett anarkisterna börja skjuta stod nu en barrikad. Mannen bakom den (jag befann mig på andra sidan gatan) ropade åt mig att ta det försiktigt. Civilgardisterna i kyrktornet gav utan urskillning eld mot alla som passerade. Jag väntade lite och sprang sedan över gatumynningen, och förbanne mig om inte en kula kom visslande efter mig obehagligt nära. När jag fortfarande på andra sidan gatan närmade mig POUM:s huvudbyggnad kom nya varningsrop från några grabbar ur chocktrupperna som stod i dörröppningen —

rop som jag just då inte förstod. Mellan mig och huset fanns några träd och en tidningskiosk (i Spanien har gator av denna typ en bred gångallé i mitten) och jag kunde inte se vad de pekade på. Jag gick upp mot Continental, försäkrade mig om att allt var väl, tvättade mig i ansiktet och gick tillbaka till POUM:s huvudbyggnad (omkring hundra meter längre nedåt gatan) för att inhämta order. Nu hade oväsendet från gevärs- och kulspruteeld från olika håll vuxit så att det nästan var jämförbart med stridslarm. Jag hade precis fått tag i Kopp och hunnit fråga honom vad vi skulle göra, när det hördes en lång rad otäcka skrällar nerifrån. Oljudet var så starkt att jag blev övertygad om att någon sköt mot oss med fältkanon. Det var egentligen bara handgranater. Deras explosioner fördubblas bland stenbyggnader.

Bemannad barrikad i Barcelona i maj 1937

Kopp kikade ut genom fönstret, la händerna med käppen på ryggen och sa: "Låt oss se efter" och makade sig med mig i släptåg nerför trapporna på sitt vanliga oberörda sätt. Innanför själva dörröppningen stod ett gäng ur chocktrupperna och rullade handgranater längs trottoaren som om de slog käglor. Granaterna exploderade tjugo meter bort med en fruktansvärd, öronbedövande skräll som blandades med gevärens knallande. Halvvägs över gatan, bakom tidningskiosken, stack ett huvud fram mest av allt likt en kokosnöt på en marknad. Det tillhörde en amerikansk milisman som jag kände väl. Först efteråt förstod jag vad som egentligen hände. Näst intill POUM-byggnaden låg ett kafé med hotell i andra våningen. Det kallades Café Moka. Dagen förut hade tjugo eller trettio beväpnade civilgardister gått in på kaféet, och när striderna började hade de helt plötsligt ockuperat huset och barrikaderat sig själva därinne. Förmodligen hade de beordrats ockupera kaféet som ett första steg för en senare attack mot POUM-kontoren. Tidigt på morgonen hade de försökt komma ut, skott hade växlats, en chocktrupp blev svårt sårad och en civilgardist dödad. Civilgardisterna hade flytt tillbaka in i kaféet, men när amerikanen kom gående nerför gatan hade de öppnat eld trots att han var obehäpnad. Amerikanen slängde sig in och tog skydd bakom kiosken och grabbarna ur

chocktrupperna slängde handgranater mot civilgardisterna för att köra in dem i huset igen.

Med en blick fattade Kopp situationen, knuffade sig fram och höll tillbaka en rödhårig tysk ur chocktrupperna vilken just höll på att dra sprinten ur en granat med tänderna. Han ropade åt alla att hålla sig borta från dörröppningen, och talade på flera språk om för oss att vi måste undvika blodsutgjutelse. Sedan steg han ut på trottoaren och tog i civilgardisternas åsyn på ett uppseendeväckande sätt av sig pistolen och la den på marken. Två spanska milisofficerare gjorde sammaledes och de tre gick sakta bort mot den dörröppning där civilgardisterna låg hopkrupna. Det var något som jag inte skulle gjort för pengar. De gick obehäpnade fram till männen som var skrämde från vettet och hade laddade gevär i händerna. En civilgardist kom livrädd ut i skjortärmarna för att underhandla med Kopp. Oupphörligen pekade han på två okreverade granater som låg på trottoaren. Kopp kom tillbaka och uppmanade oss att utlösa dem. Där de låg utgjorde de en fara för alla som kom förbi. En grabb ur chocktrupperna avlossade sitt gevär mot en av dem och sprängde den, sedan sköt han mot den andra och missade. Jag bad att få hans gevär, gick ner på knä och gav eld mot den andra granaten. Jag missade den tyvärr också. Detta var det enda skott jag avlossade under oroligheterna. Trottoaren var täckt av glassplitter från skylten ovanför Café Moka och de två bilar som stod parkerade utanför — den ena var Koppes tjänstebil — hade genomborrats av kulor och fått vindrutorna utblåsta av exploderande granater.

Kopp tog mig med uppför trapporna igen och förklarade situationen. Vi skulle försvara POUM-byggnaderna om de anfölls, men POUM:s ledare hade sänt instruktioner att vi skulle hålla oss på defensiven och inte öppna eld om vi hade möjlighet att undvika det. Precis mitt emot låg en biograf som hette Poliorama, ovanför den låg ett museum och därovanför, högst upp, högt över den vanliga taknivån, ett litet observatorium med tvillingkupoler. Kupolerna täckte gatan, och några få män posterade där uppe med gevär kunde förhindra alla anfall mot POUM-byggnaderna. Biografen sköttes av CNT-medlemmar och de skulle låta oss komma och gå som vi ville. Vad beträffar civilgardisterna i Café Moka så hade vi inga problem med dem. De ville inte slåss och ville helst leva och leva låta. Kopp upprepade att våra order gick ut på att inte ge eld, såvida vi inte besköts eller våra byggnader anfölls. Fastän han inte sa det, förstod jag att POUM-ledarna var rasande över att behöva bli indragna i den här affären, men att de kände att de måste bistå CNT.

Man hade redan placerat ut vakter i observatoriet. De följande tre dagarna och nätterna tillbringade jag utan uppehåll på Polioramas tak, bortsett från små intervaller då jag slank över till hotellet för att få lite mat. Jag var inte i fara, jag led inte av någonting värre än hunger och leda, men ändå var detta en av de mest outhärdliga perioderna i hela mitt liv. Jag tror att få upplevelser kan vara mer beklämmande, mer desillusionerande och, slutligen, mer nervuppslitande än dessa gatustridernas hemska dagar.

Jag brukade sitta på taket och förundra mig över dårskapen i allt detta. Från de små fönstren i observatoriet kunde man se långt runt hela stan — vy efter vy av stora smäckra byggnader, glaskupoler och fantastiska kullriga tak med lysande gröna kopparpannor, österut det glittrande ljusblå havet — den första glimt av havet jag fått sedan jag kom till Spanien. Och hela denna stora miljonstad var låst i en sorts våldslig överksamhet, ett orörligt mardrömslikt oväsen. De solbelysta gatorna var fullständigt tomma. Ingenting hände utom kulornas vinande från barrikader och sandsäcksbarrikaderade fönster. Inte ett fordon på gatorna, här och var längs Las Ramblas stod spårvagnarna orörliga på samma ställe som förarna hoppat ur dem när stridigheterna började. Och hela tiden det djävulska oväsendet som ekade bland tusentals stenbyggnader fortsatte och fortsatte och fortsatte som en tropisk regnstorm. Pang-pang,

knatter-knatter, brak — ibland dog det bort till några få skott, ibland växte det till en öronbedövande salva, men det upphörde aldrig så länge dagen var ljus, och nästa gryning började det lika punktligt igen.

Vad fan som hände, vem som slogs mot vem och vem som vann, var till att börja med svårt att säga. Människorna i Barcelona är så vana vid gatustrider och så hemtama i den lokala geografin att de genom någon sorts instinkt visste vilken politisk organisation som skulle besitta vilka gator och vilka byggnader. En främling är hopplöst handikappad. När jag blickade ut från observatoriet förstod jag att Las Ramblas, som är en av stans huvudgator, utgjorde en gränslinje. Till höger om Las Ramblas var arbetar-klasskvarteren starkt anarkistiska, till vänster pågick en oregelbunden strid på de slingrande tvärgatorna, men den sidan kontrollerades mer eller mindre av civilgardisterna. Uppe vid vår ända av Las Ramblas, runt Plaza de Cataluña, var ställningen så komplicerad att den varit oförståelig om inte varje byggnad försetts med partiflagga. Det viktigaste gränsmärket var här Hotel Colón — PSUC:s högkvarter — som behärskade Plaza de Cataluña. I ett fönster nära det näst sista O:et i det väldiga Hotel Colón som bredde ut sig över dess framsida, hade de en kulspruta som kunde sopa torget rent med dödlig utgång. Hundra meter till höger om oss, neråt Las Ramblas, höll PSUC:s ungdomsförbund (motsvarande Kommunistiska Ungdomsförbundet i England) ett stort varuhus, vars sandsäcksbarrikerade sidofönster vette mot vårt observatorium. De hade halat den röda flaggan och hissat den katalanska nationsflaggan. På telefonstationen — början till hela bråket — vajade katalanska nationalflaggan och den anarkistiska sida vid sida. Man hade kommit överens om någon sorts tillfällig kompromiss där, stationen fungerade utan avbrott och någon skottlossning hördes inte därifrån.

Hos oss var det förunderligt lugnt. Civilgardisterna i Café Moka hade fällt ner stålpersiennerna och travat upp kafémöblerna till en barrikad. Senare kom ett halvt dussin av dem ut på gatan, mitt emot oss, och byggde ännu en barrikad av madrasser över vilken de hängde en katalansk nationalflagga. Men det var uppenbart att de inte närde någon som helst önskan att sätta igång en strid. Kopp hade slutit ett fast avtal med dem: om de inte sköt på oss skulle vi inte skjuta på dem. Han hade kommit på riktigt god fot med civilgardisterna och hade besökt dem flera gånger inne på Café Moka. Naturligtvis hade de plundrat kaféet på allt det kunde bjuda i dryckesväg och de skänkte Kopp femton flaskor öl. Kopp hade faktiskt i gengäld gett dem ett av våra gevär som ersättning för ett som på något sätt gått dem förlorat föregående dag. Men likväl var det en kuslig känsla att sitta där på taket. Ibland kände jag mig blott och bart less på hela historien, brydde mig inte om oväsendet och läste i timtals en serie Penguin Library-böcker som jag turligt nog köpt några dar tidigare. Ibland var jag oerhört medveten om att på femtio meters avstånd bevakades jag av beväpnade män. Det kändes lite grand som att vara tillbaka i skyttegravan igen — jag kom flera gånger på mig själv med att av ren vana kalla civilgardisterna för ”fascisterna”. För det mesta var vi sex stycken däruppe. Vi satte en man på vakt i vardera observatorietornet och vi övriga satt på blytaket nedanför, där det förutom en sten-palissad inte fanns något skydd. Jag var högst medveten om att civilgardisterna närsomhelst kunde fa en telefonorder att öppna eld. De hade lovat att varna oss innan de började, men man kunde inte vara säker på att de skulle hålla sitt löfte. Det var dock bara en gång som det såg ut att kunna bli bråk. En av civilgardisterna mitt emot oss föll på knä och började skjuta över barriaden. Jag stod på vakt i observatoriet just då, siktade på honom och ropade:

”Hallå där, skjut inte på oss!”

”Va?”

”Låt bli att skjuta på oss, annars skjuter vi tillbaka!”

”Nej, nej! Jag sköt inte på er. Titta där nere!”

Han gjorde en gest med geväret neråt tvärgatan som löpte längs vår byggnad. Förvisso: en yngling i blå overall och med gevär i handen dök just runt hörnet. Tydligt hade han just skjutit mot civilgardisterna på taket.

”Jag sköt på honom. Han sköt först.” (Jag tror det var sant.) ”Vi vill inte skjuta på er. Vi är vanliga arbetare precis som ni.”

Han gjorde antifascistisk hälsning och jag återgäldade den. Jag ropade över gatan:

”Har ni nåt öl kvar?”

”Nej, det är slut. Alltihop.”

Utan särskild anledning höjde en man i JSU-byggnaden längre neråt gatan samma dag sitt gevär och gav eld mot mig när jag lutade mig ut genom fönstret. Kanske utgjorde jag en frestande måltavla. Jag sköt inte tillbaka Fastän han bara befann sig hundra meter bort gick kulan så skevt att den inte ens träffade observatorietaket. Som vanligt hade den spanska skjutskickligheten räddat mig. Flera gånger besköts jag från just denna byggnad.

Skottlossningens djävulska oväsen fortsatte och fortsatte. Såvitt jag kunde märka, och efter vad jag erfor, var skottlossningen defensiv på bägge sidor. Folk stannade helt enkelt kvar i sina byggnader och bakom sina barrikader och sköt mot dem mittemot. Omkring åttahundra meter från oss låg en gata där några av CNT:s och UGT:s kontor vette nästan exakt mot varandra — oljudet därifrån var fruktansvärt. Jag gick gatan fram dan efter att striderna upphört, och butiksrutorna såg ut som såll (de flesta affärsinnehavare i Barcelona hade sina fönster kors-mönstrade med pappersremсор, vilket gör att en ruta inte går i bitar när de träffas av en kula). Ibland punkterades knallandet från gevärs- och kulspruteeld av handgranaternas brak. Och med långa intervaller, kanske dussinet gånger allt som allt, förekom oerhört tunga explosioner som jag just då inte kunde förklara; de lät som flygbomber, vilket det dock omöjligt kunde vara eftersom inga flygplan fanns i närheten. Jag fick senare veta — och det är mycket möjligt att det var sant — att agents provocateurs utlöste mängder av explosiva varor för att öka det allmänna oväsendet och paniken. Någon artillerield förekom dock inte. Jag lyssnade efter sådan, ty om kanonerna börjat dåna skulle det betygt att saken blivit allvarlig (artilleri är den avgörande faktorn i gatustrider). I pressen florerade efteråt vilda historier om kanonbatterier som gett eld på gatorna, men ingen förmådde peka ut en enda byggnad som träffats av en artilleriprojektil. Hur som helst är kanondånet omisskännligt om man är van vid det.

Redan från början var det ont om livsmedel. Med svårighet och i mörkrets hägn (civilgardisterna sköt oavbrutet på Las Ramblas) skaffades mat från Hotel Falcón åt de femton eller tjugo milismän som uppehöll sig i POUM:s exekutivbyggnad. Men det var nått och jämnt att det räckte åt alla, varför så många av oss som möjligt gav sig iväg till Hotel Continental för att äta. Continental hade ”kollektiverats” av Generalidad de Cataluña och inte, som de flesta andra hotell, av CNT eller UGT och betraktades som neutral mark. Striderna hade inte mer än börjat förrän hotellet fylldes till brädden av en högst extraordinär samling människor. Där fanns utländska journalister, politiska skummisar av alla slag, en amerikansk flygare i regeringens tjänst, kommunistagenter, inklusive en fetlagd, lömsk ryss som påstods vara GPU-agent och kallades Charlie Chan och som bar en revolver och en nått liten handgranat i livremmen, några välbärgade spanska familjer som såg ut som fascistisympatisörer, två eller

tre sårade från Internationella brigaden, ett gäng chaufförer från några väldiga franska långtradare, som forslat ett lass apelsiner tillbaka till Frankrike och som uppehållits av striderna, samt ett antal officerare ur folkarmén. Som helhet betraktad förblev folkarmén neutral under striderna även om några soldater gav sig iväg från kasernen och deltog som individer; på tisdagsmorgonen hade jag sett några av dem vid POUM-barrikaderna. I början, innan livsmedelsbristen blev akut och tidningarna började trissa upp hatkänslorna, fanns det en tendens att betrakta hela saken som ett skämt. Detta var sådant som varje år hände i Barcelona, sa man. George Tioli, italiensk journalist och nära vän till oss, dök upp med byxorna fullständigt ner-blodade. Han hade gått ut för att se vad som hände och hade förbundit en man som låg sårad på trottoaren, när någon på lek hivat iväg en handgranat mot honom. Lyckligtvis blev han inte allvarligt skadad. Jag minns hans kommentar att Barcelonas gatstenar borde numreras — det skulle spara en massa bekymmer när man byggde och rev barrikader. Och jag minns ett gäng karlar från Internationella brigaden som satt i mitt hotellrum när jag kom in trött, hungrig och skiten efter en natt på vakt. Deras attityd var fullständigt neutral. Om de hade varit goda partimedlemmar skulle de, förmodar jag, ha uppmanat mig att byta sida eller till och med ha bundit mig och plockat mig på de handgranater varav mina fickor var fulla — istället beklagade de mig bara för att jag måste använda min permission till att stå vakt på ett tak. Den allmänna attityden var: ”Detta är bara ett kurr mellan anarkisterna och polisen — det betyder ingenting.” Trots de omfattande striderna och det avsevärda antalet förluster, tror jag att detta låg sanningen närmare än den officiella version som framställde händelsen som en planlagd resning.

Det var ungefär på onsdagen (5 maj), som en förändring tycktes komma till stånd. De igenbommade gatorna verkade kusliga. Ett mycket litet antal fotgängare som av en eller annan anledning tvingats ut smög fram och tillbaka vinkande med vita näsdukar, och på ett ställe i mitten av Las Ramblas där man stod säker för kulor ropade några män ut tidningarna till de tomma gatorna. På tisdagen hade *Solidaridad Obrera*, anarkisttidningen, beskrivit anfallet mot telefonstationen som en ”monstruös provokation” (eller med ord av liknande innebörd), men på onsdagen bytte den röstläge och vädjade till alla att återgå till arbetet. Anarkistledarna sände ut samma meddelande i radion. *La Batalla*, POUM-tidningens, redaktionslokaler som inte var bevakade hade anfällits och tagits av civilgardisterna ungefär samtidigt med telefonstationen, men tidningen trycktes och en smärre upplaga distribuerades från andra lokalteter. Den uppmanade alla att förbli vid barrikaderna. Folk blev tveksamma och frågade sig oroligt hur fan det här skulle sluta. Jag tvivlar på att någon än så länge lämnade barrikaderna, men alla led av de meningslösa striderna som uppenbart inte kunde leda till något verkligt avgörande. Ingen ville ju att det skulle utvecklas till totalt inbördeskrig — då skulle kriget mot Franco kunna förloras. Från alla sidor hörde jag denna fruktan uttryckas. Såvitt man kunde döma av vad folk sa just då ville CNT:s vanliga medlemmar — och hade från början blott velat — två saker: telefonstationens återlämnande och de förhatliga civilgardisternas avväpning. Om Generalidad de Cataluña hade lovat att tillmötesgå dessa två krav samt även lovat att sätta stopp för profiterandet på livsmedel, så råder det inga tvivel om att barrikaderna varit borta på två timmar. Men att Generalidad de Cataluña inte skulle ge med sig var tydligt. Otrevliga rykten var i svang. Det påstods att Valenciaregeringen sände sexturen man att ockupera Barcelona och att femtusen man ur anarkisternas och POUM:s trupper hade lämnat den aragonska fronten för att möta dem. Bara det första av dessa rykten överensstämde med verkligheten. På vakt från observatorietornet såg vi krigsfartygs låga grå former sluta upp i hamnen. Douglas Moyle, som varit matros, påstod att de såg ut som brittiska jagare. Faktum är att de var brittiska jagare — vilket vi dock först senare fick reda på.

Samma kväll fick vi veta att fyrahundra civilgardister hade kapitulerat och överlämnat sina vapen till anarkisterna på Plaza de España, och uppgifter om att CNT kontrollerade utkanterna trängde också så sakta fram. Det såg ut som om vi skulle vinna. Men den kvällen sände också Kopp bud efter mig och berättade allvarligt bekymrad för mig att regeringen — enligt uppgifter han just erhållit — var i färd med att illegalisera POUM och förklara krig mot vår organisation. Underrättelsen chockade mig. Det var den första glimt jag fick av den uttolkning som antagligen senare skulle pådyvlas denna händelse. Jag förutsåg vagt att när striderna var slut skulle hela skulden läggas på POUM, som var det svagaste partiet och därför den lämpligaste syndabocken. Och samtidigt var det slut med vår lokala neutralitet. Om regeringen förklarade krig mot oss hade vi inget annat val än att försvara oss, och här vid exekutivbyggnaden kunde vi vara övertygade om att civilgardisterna intill skulle få order att anfalla oss. Vår enda möjlighet var att först anfalla dem. Kopp väntade på telefonorder; om vi definitivt fick bekräftat att POUM illegaliserats måste vi förbereda erövrandet av Café Moka.

Jag minns den långa mardrömslika kväll vi tillbringade med att befästa byggnaden. Vi låste ställuckorna framför huvudingången och byggde därbakom sedan en barrikad av stenplattor som hade lämnats kvar i samband med en reparation. Vi gick igenom vårt vapenförråd. Om man räknade de sex gevär som fanns på Polioramas tak mittemot hade vi tjugotvå gevär, varav ett defekt, omkring femtio skarpa skott för varje gevär samt några dussin handgranater; för övrigt ingenting utom ett fåtal pistoler och revolverar. Omkring dussintalet män — de flesta tyskar — hade anmält sig som frivilliga till ett eventuellt anfall mot Café Moka. Vi skulle naturligtvis anfalla från taket någon gång inemot småtimmarna och ta dem med överraskning — de var överlägsna i antal, men vår moral var bättre och vi kunde utan tvivel storma stället, även om det måste medföra dödsfall. Bortsett från några chokladkakor hade vi ingen föda i byggnaden, och ett rykte gick att ”de” skulle stänga av vattnet. (Ingen visste vilka ”de” var. Det kunde varit regeringen som kontrollerade vattenverket eller CNT — ingen visste.) Länge höll vi på med att fylla vartenda tvättfat, varenda spann vi kom över och slutligen de numera tömda femton ölfaskor som civilgardisterna skänkt Kopp.

Jag kände mig kuslig till mods och dödstrött efter ungefär sextio timmar utan mycket till sömn. Det var nu sent på natten. Bakom barriaden på bottenvåningen sov folk över hela golvet. I våningen ovanför fanns ett litet rum med en soffa som vi tänkte använda som förbandsplats, fastän vi — överflödigt att påpeka — upptäckte att det varken fanns jod eller förbandsartiklar i huset. Min fru hade kommit ner från hotellet för den händelse en sköterska skulle behövas. Jag la mig på soffan och tyckte jag kunde fa mig en halvtimmas vila före anfallet mot Moka, i vilket jag förmodligen skulle gå miste om mitt liv. Jag minns att min pistol, fäst vid bältet, petade mig i korsryggen och förorsakade mig outhärdliga besvär. Och nästa gång jag minns något är det att jag vaknar upp med ett ryck och finner min fru stående bredvid mig. Det var ljusa dan, ingenting hade hänt, regeringen hade inte förklarat POUM krig, vattnet hade inte stängts av och förutom den sporadiska skottlossningen på gatorna var allting normalt. Min fru sa att hon inte haft hjärta att väcka mig och att hon sovit i en länstol i ett av rummen mot gatan.

Den kvällen rådde ett slags vapenvila. Skottlossningen dog bort och med förvånande plötslighet fylldes gatorna med människor. Några få affärer började veva upp sina ståljalusier och saluhallarna var packade med en ofantlig mängd människor, som krävde livsmedel trots att stånden var så gott som tomma. Anmärkningsvärt nog började dock inte spårvagnarna att gå. Civilgardisterna fanns fortfarande bakom sina barrikader i Moka, på ingendera sidan evakuerades de befästa byggnaderna. Alla rusade runt och försökte köpa mat. Och från alla håll

hörde man samma ängsliga frågor: ”Tror du att det är slut? Tror du att det börjar igen?” ”Det” — striderna — betraktades nu som något slags naturkatastrof, som en orkan eller en jordbävning vilken drabbade oss alla lika och som ingen hade makt att stoppa. Och förvisso, nästan omedelbart — jag antar att det egentligen måste ha varit flera timmars andrum, men de kändes mer som minuter än timmar — ett plötsligt då av gevärseld, som ett skyfall i juni, fick alla på språng, jalousierna brakade på plats igen, gatorna tömdes som genom ett trollslag, barrikaderna bemannades, och ”det” hade börjat igen.

Jag återvände till min post på taket med en känsla av koncentrerad avsmak och vrede. När man tar del i händelser som denna skapar man, antar jag, lite historia och borde ha rätt att känna sig som en historisk person. Men så känner man sig aldrig. De fysiska realiteterna överväger nämligen vid sådana tillfällen allt annat. Så länge striderna pågick förmådde jag aldrig göra en korrekt ”analys” av situationen — något som journalister så lekande lätt gjorde hundratals mil borta. Vad jag främst tänkte på var inte rätt och fel i det här familjegrädet, utan helt enkelt på olägenheterna med och det långråkiga i att sitta dag och natt på detta obekväma tak, och på hungern som växte sig starkare och starkare — ty ingen av oss hade fått sig ett ordentligt mål mat sedan måndagen. Hela tiden tänkte jag på att jag skulle resa tillbaka till fronten så snart det här var över. Jag var rasande. Jag hade legat i fält i ett-hundrafemton dagar och jag kom tillbaka till Barcelona sugen på vila och komfort, och istället måste jag tillbringa min tid på ett tak mitt emot civilgardister som var lika uttråkade som jag själv, som med jämna mellanrum vinkade åt mig och försäkrade att de var ”arbetare” (vilket innebar att de hoppades att jag inte skulle skjuta dem), men som utan tvivel skulle öppna eld om de beordrades till det. Om detta var historia så inte kändes det så i alla fall. Det liknade mer en dålig period vid fronten, när det var ont om mannar och vi utförde ovanligt mycket handräckningstjänst; i stället för att vara hjältemodig måste man bara stanna på sin post, uttråkad, lidande av sömnbrist och fullständigt ointresserad av vad det hela handlade om.

På hotellet, bland denna heterogena flock som för det mesta inte vågade sticka näsan utanför dörren, hade en fruktansvärt misstänksam atmosfär vuxit fram. Diverse individer var ansatta av spionmani och smög omkring och viskade att alla andra var spioner för kommunisterna eller trotskisterna eller anarkisterna eller vad som helst. Den fete ryssagenten uppvaktade i tur och ordning samtliga utlänningar och förklarade i förtroende att detta var en anarkistisk komplot. Jag iakttog honom med ett visst intresse, eftersom det — bortsett från journalister naturligtvis — var första gången jag såg en människa vars yrke bestod i att ljuga. Det låg något motbjudande i denna parodi av elegant hotelliv vilken fortgick bakom igenbommade fönster mitt i smattret från gevärselden. Matsalen mot gatan användes inte längre efter att en kula visslat in genom fönstret och slagit sönder en pelare — gästerna fick trängas i ett mörkt bakgårdsrum där det aldrig fanns bord tillräckligt. Kyparna var färre — några av dem var CNT-medlemmar och hade anslutit sig till generalstrejken — och hade för tillfället lagt av sig sina stärkskjortor, men måltiderna serverades fortfarande föregivet ceremoniellt. Det fanns dock praktiskt taget ingenting att äta. Den torsdagskvällen bestod middagens huvudrätt av en sardin var. Hotellet hade inte haft något bröd på flera dar, och vi drack äldre och äldre viner till högre och högre priser. Livsmedelsbristen fortsatte några dar efter det att striderna upphört. På tre dar, vill jag minnas, frukosterade min fru och jag på ett litet stycke getost utan bröd eller något att dricka. Det enda som det fanns gott om var apelsiner. De franska chaufförerna tog med sig ansenliga mängder till hotellet. Det var ett tufft gäng; de hade med sig några granna spanska flickor och en jättelik bärare i svart jacka. När som helst annars skulle den lille snobben till hotelldirektör gjort allt för att få dem att känna sig utanför, ja till och med låtit dem stanna utanför själva hotellet, men just nu var de populära eftersom de — i

motsats till oss andra — hade ett privat brödlager som alla försökte tigga till sig från.

Jag tillbringade en sista natt på taket och nästa dag såg det verkligen ut som om striderna skulle komma att upphöra. Jag tror inte att skottlossningen var häftig den dagen — fredagen. Ingen tycktes säkert veta om trupperna från Valencia verkligen var på väg; faktum är att de kom samma kväll. Regeringen utfärdade halvt lugnande, halvt hotfulla radiomeddelanden i vilka de bad alla gå hem och kungjorde att efter en viss tidpunkt skulle alla som befanns bära vapen arresteras. Ingen brydde sig mycket om regeringens sändningar, men överallt släntrade folk iväg från barrikaderna. Jag hyser inget som helst tvivel om att det var livsmedelsbristen som var orsaken. Från alla håll hörde man samma kommentar: ”Vi har ingen mat kvar, vi måste börja arbeta igen.” A andra sidan kunde civilgardisterna, som kunde räkna med att få sina ransoner så länge det fanns mat i staden, stanna kvar på sina poster. Mot eftermiddan förflöt gatulivet nästan normalt fastän de övergivna barrikaderna fortfarande fanns där. Las Ramblas var full av folk, nästan alla affärer var öppna och — det säkraste tecknet av alla — spårvagnarna som så länge stått där de stod satte i gång med ett ryck och började sina turer. Civilgardisterna höll fortfarande Café Moka och hade inte rivit sina barrikader, men några av dem tog ut stolar och satt på trottoaren med gevären över knäna. Jag hejade på en av dem när jag gick förbi och fick ett inte ovänligt flin till svar — han kände naturligtvis igen mig. Vid telefonstationen hade anarkistflaggan halats och bara den katalanska fanns kvar. Det innebar att arbetarna var definitivt slagna. Jag insåg — fast på grund av min politiska nonchalans inte så klart som jag bort — att när regeringen väl kände sig säkrare i sadeln skulle repressaliernas tid komma. Men just då var jag inte intresserad av den sidan av saken. Allt jag kände var en djup lättnad över att det djävulska vapenbraket var över så att man kunde köpa sig en bit mat och få sig lite lugn och ro innan man återvände till fronten.

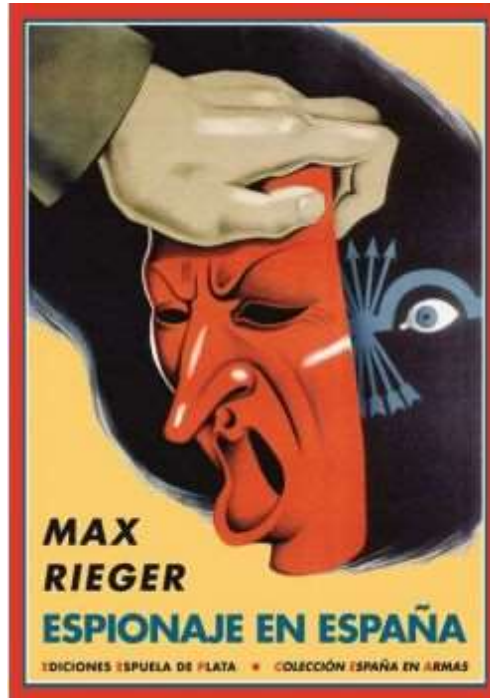
Det måste ha varit sent samma kväll som trupperna från Valencia först dök upp på gatorna. Det var stormgarden, ännu en styrka liknande civilgarderna och karabinjärerna (det vill säga en styrka i första hand avsedd för polisiär verksamhet), och republikens utvalda trupper. Helt plötsligt tycktes de springa fram ur marken; överallt såg man dem patrullera gatorna i grupper om tio och tio — kraftiga män i grå eller blå uniformer med långa gevär kastade över axlarna och en kulsprutepistol i var grupp. Under tiden var vi sysselsatta med ett delikat uppdrag. De sex gevär som hade använts för vakthållning i observatorietornen fanns fortfarande där, och på något sätt måste vi få dem tillbaka till POUM-huset. Det gällde bara att få dem över gatan. De utgjorde en del av husets reguljära beväpning, men att ta dem ut på gatan vore att trotsa regeringens order och om vi blev upptäckta med gevären i hand skulle vi utan tvivel arresteras — ja, än värre: gevären skulle konfiskeras. Med bara tjugoen gevär i huset hade vi inte råd att förlora sex. Efter en lång diskussion om bästa sättet att få över dem, började en rödhårig spansk grabb och jag att smugla ut dem. Att undvika stormgardisternas patruller erbjöd inga svårigheter; risken var civilgardisterna på Moka som mycket väl visste att vi hade gevär i observatoriet och som skulle kunna förstöra alltihop om de såg oss bära över dem. Vi klädde bägge delvis av oss och trädde ett gevär över vänstra axeln, kolven under armhålan, pipan nere i byxbenet. Olyckligtvis var det långa mausergevär. Inte ens en man av min längd kan utan olägenhet bära en lång mauser ner i byxbenet. Det var fruktansvärt besvärligt att ta sig ner för observatoriets spiraltrappa med ett fullständigt obrukbart vänsterben. Väl nere på gatan, fann vi att enda sättet att röra sig var ytterligt långsamt, så långsamt att man gick med straka ben. Utanföör biografen såg jag en grupp människor stå och stirra på mig med stort intresse när jag stultade fram med sköldpaddsfart. Jag har ofta undrat vad de trodde att det var för fel på mig. Skadad i kriget kanske. Hur som helst, samtliga gevär smugglades över utan intermezzon.

Dan därpå fanns stormgardisterna överallt, patrullerande gatorna som erövrare. Det kunde inte råda några tvivel om att regeringen helt enkelt företog en styrkeuppvisning för att injaga fruktan hos en befolkning, som den redan visste inte skulle göra motstånd; om det funnits någon verklig fruktan för fortsatta oroligheter skulle stormgardisterna hållits kvar i kasernerna och inte skingrats på gatorna i små grupper. Det var utomordentliga trupper, de allra bästa jag skådat i Spanien och fastän jag antar att de i en bemärkelse utgjorde ”fienden”, kunde jag inte låta bli att tycka om anblicken av dem. Men det var med ett slags förundran jag betraktade dem ströva fram och åter längs gatorna. Jag var van vid den trasiga, dåligt beväpnade milisen vid den aragonska fronten, och jag hade inte vetat att republiken förfogade över trupper som dessa. Det var inte bara det att de var fysiskt utvalda — det var deras vapen som förvånade mig mest. Alla var beväpnade med splitternya gevär av den typ som kallades det ryska geväret (dessa gevär sändes till Spanien av Sovjet, men var — tror jag — tillverkade i Amerika) . Jag undersökte ett av dem. Det var ett långt ifrån perfekt gevär, men vida överlägset de fruktansvärda gamla dunderbössor som vi hade vid fronten. Stormtrupperna hade en kulsprutepistol på tio man och en automatpistol var. Vid fronten hade vi uppskattningsvis en kulspruta på femtio man, och vad pistoler och revolverar beträffar så kunde vi bara komma över dem illegalt

Faktum är — trots att jag inte nämnt det förrän nu — att det var samma sak överallt. Civilgardisterna och karabinjäreerna, som över huvud taget inte var ämnade för fronten, var bättre beväpnade och långt bättre klädda än vi. Jag misstänker att det är likadant i alla krig — alltid samma slående skillnad mellan den eleganta polisen i bakgrunden och de trasiga soldaterna vid fronten. Efter en dag eller två kom stormgardisterna på det hela taget mycket bra överens med befolkningen. Första dan förekom en del uppträden eftersom stormgardisterna — enligt order antar jag — började uppträda provokativt. Hela gäng av dem bordade spårvagnarna, visiterade passagerarna och om dessa i fickorna hade CNT-kort rev de sönder dem och trampade på dem. Detta förfarande ledde till slagsmål med beväpnade anarkister och en eller två personer dödades. Mycket snart lade stormgardisterna dock av sin erövrarattityd och relationerna blev vänskapliga. Betecknande är att de flesta hade fått tag i en flicka efter en dag eller två.

Barcelonastriderna försåg Valencia-regeringen med den länge efterlängtade förevändningen för att utöva starkare kontroll över Katalonien. Arbetarmiliserna skulle upplösas och omorganiseras i folkarmén. Den spanska republikens flagga vajade över hela Barcelona — första gången jag såg den var, om jag inte minns fel, över en fascistisk skyttegrav. Barrikaderna revs i arbetarkvarteren, ganska fragmentariskt, ty det är mycket lättare att bygga en barrikad än att lägga stenarna tillbaka. Utanför PSUC-byggnaderna fick barrikaderna stå kvar och många av dem stod faktiskt ända in i juni. Civilgardisterna ockuperade fortfarande strategiska punkter. Enorma vapenbeslag gjordes i CNT:s fästen, men jag tvivlar inte på att åtskilliga vapen undgick beslag. *La Batalla* kom fortfarande ut, men censurerades till dess framsida var fullständigt blank. PSUC-tidningarna censurerades inte och publicerade upphetsande artiklar som krävde POUM:s undertryckande. POUM förklarades vara en förklädd fascistorganisation, och en karikatyr som visade POUM som en figur vilken slet av sig en med hammaren och skäran märkt mask och avslöjade ett vedervärdigt, vansinnigt ansikte märkt med hakkorset, började spridas över hela stan av PSUC-agenter. Den officiella versionen av Barcelona-striderna var tydligen redan ihopkokad: de skulle framställas som en fascistisk ”femtekolonn”-resning, uteslutande dirigerad av POUM.

Ovan en variant av affischen som beskrivs i texten ovan. Här som bokomslag.

På hotellet hade den fruktansvärda atmosfären av misstänksamhet och fientlighet blivit än värre nu när striderna var över. Ställd mot de anklagelser som slungades ut var det också omöjligt att förbli neutral. Posten fungerade igen, de utländska kommunisttidningarna började anlända, och deras versioner av striderna var inte bara våldsamt partiska utan också, naturligtvis, våldsamt oriktiga. Jag tror att några av de kommunister som på stället sett vad som verkligen hänt blev bestörta över den uttolkning som pådyvlades händelserna, men självklart förblev de lojala. Vår kommunistiske vän tog återigen kontakt med mig och frågade om jag inte ville gå över till Internationella brigaden.

Jag blev ganska förvånad. ”Dina tidningar säger att jag är fascist”, sa jag. ”Utan tvivel är jag politiskt suspekt, jag kommer ju från POUM.”

”Asch, det har ingen betydelse. Du handlade ju när allt kommer omkring bara på order.”

Jag såg mig tvingad att tala om för honom att efter det som hänt kunde jag inte ansluta mig till något som helst kommunistkontrollerat förband. Förr eller senare skulle det kunna komma att användas mot den spanska arbetarklassen. Det var omöjligt att säga när något sådant här skulle bryta ut igen, och om jag över huvud taget skulle använda mitt gevär i en sådan här affär skulle jag använda det på arbetarklassens sida och inte emot den. Han tog det mycket bra. Men från och med nu var hela atmosfären förändrad. Man kunde inte som tidigare ”lämna politiken åt sidan” och ta ett glas med en man, som förmodligen var ens politiske motståndare. Det uppstod några otäcka gräl i hotellets sällsksamrum. Under tiden var fängelserna redan fulla och mer ändå. Efter striderna hade anarkisterna som en självklar sak friggett sina fångar, men civilgardisterna hade inte släppt sina och de flesta av dessa kastades i fängelse och förvarades där utan rättgång. I många fall månader framöver. På grund av polisens klumpighet arresterades som vanligt fullständigt oskyldiga människor. Jag har tidigare nämnt att Douglas Thompson sårades i början av april. Därefter tappade vi kontakten med honom, som gärna händer när en man blev sårad, ty sårade fördes ofta från det ena sjukhuset till det andra. I själva verket befann han sig på Tarragonasjukhuset och skickades tillbaka till Barcelona

ungefär samtidigt som striderna började. På tisdagsmorgonen mötte jag honom på gatan, uppenbart förbryllad av all skottlossningen omkring sig. Han ställde samma fråga som alla andra:

”Vad fan är det frågan om?”

Jag förklarade så gott jag kunde. Thompson svarade bestämt: ”Jag tänker hålla mig utanför det här. Min arm är fortfarande illa däran. Jag återvänder till hotellet och stannar där.”

Han återvände till hotellet, men tyvärr (så fruktansvärt viktigt är det att i gatustrider vara förtrogen med den lokala geografin) var det ett hotell som låg i en stadsdel som civilgardisterna kontrollerade. Man gjorde en razzia på stället och Thompson arresterades, kastades i fängelse och hölls där i åtta dagar i en cell så full av folk att det inte fanns plats för någon att ligga ner. Många liknande fall inträffade. Åtskilliga utläningar med tvivelaktig politisk hemvist var på flykt med polisen hack i häl och gick i ständig fruktan för att bli angivna. Det var värst för italienarna och tyskarna som inte hade några pass och som konstant söktes av säkerhetspolisen i sina egna länder. Om de arresterades löpte de risken att deporteras till Frankrike, vilket skulle kunna innebära att de sändes tillbaka till Italien eller Tyskland, där Gud vet vad för fasor som väntade dem. En eller ett par utländska kvinnor reglerade skyndsamt sin ställning genom att ”gifta sig” med spanjorer. En tysk flicka som inte hade några papper alls kom undan polisen genom att i flera dagar låtsas vara en mans älskarinna. Jag minns det uttryck av skam och förtvivlan som präglade flickans ansikte, när jag råkade komma på henne med att avlägsna sig från mannens sovrum. Givetvis var hon inte hans älskarinna, men utan tvivel trodde hon att jag trodde att hon var det. Hela tiden ansattes man av en avskyvärd känsla av att någon förutvarande vän skulle ange en för hemliga polisen. Stridernas, oväsendets, mat- och sömnbristens långa mardröm, den blandade spänningen och ledan av att sitta på taket och undra om jag i nästa ögonblick själv skulle bli skjuten eller tvingas skjuta någon hade spänt mina nerver till bristningsgränsen. Det hade gått så långt att jag var gång som dörren slog igen grep efter pistolen. På lördagsmorgonen hördes skott utanför och alla skrek: ”Det har börjat igen!” Jag sprang ner på gatan bara för att finna att några stormgardister skjutit en galen hund. Ingen som var i Barcelona då, och månader framöver, kan glömma den fruktansvärda atmosfär som skapades av fruktan, misstänksamhet, hat, censurerade tidningar, fullpackade fängelser, enorma matköer och omkringstrykande grupper av beväpnade män.

Jag har försökt ge en uppfattning om hur det kändes att befinna sig i Barcelonastridernas mitt; ändå tror jag inte att jag har lyckats förmedla mycket av den tidens sällsamhet. En sak som slår mig när jag ser tillbaka är de flyktiga kontakter man just då fick med ickestridande, de plötsliga glimtar av människor för vilka alltihop helt enkelt var ett meningslöst tumult. Jag minns den välklädda dam som jag såg strosa nerför Las Ramblas med en shoppingkorg över armen och en vit pudel i band allt medan gevären smällde och knallade en gata eller två därifrån. Hon var förmodligen döv. Och mannen som jag såg rusa över den fullständigt tomma Plaza de Cataluña svängande en vit näsduk i var hand. Och den stora helt svartklädda människoskara som i omkring en timme försökte komma över Plaza de Cataluña utan att lyckas. Varenda gång som de dök fram ur tvärgatan vid hörnet, öppnade PSUC:s kulsprute-skyttar i Hotel Colón eld och drev dem tillbaka — jag vet inte varför, ty de var uppenbart obeväpnade. Senare har det slagit mig att det kanske var ett begravningsfölje. Och den lille mannen som fungerade som tillsyningsman i det lilla museet ovanför Poliorama och som tycktes betrakta hela händelsen som ett tillfälle till umgänge. Han var så glad över att ha engelska besökare — engelsmän var så simpático, påstod han. Han hoppades att vi alla skulle komma och hälsa på honom igen när bråket var över; faktum är att jag gick och hälsade på

honom. Och den andre lille mannen som i skyddet av en dörrpost belåtet nickade bort mot den sataniska skottlossningen på Plaza de Cataluña och sa (som påpekade han att det var vackert väder): ”Ja, så har vi den nittonde juli här igen!” Och människorna i skomakeriet där man gjorde mina marschkängor. Jag var där före striderna, när de var över och — blott ett par minuter — under det korta andrummet den 5 maj. Det var en dyr affär och skomakarna var UGT-anslutna och kanske PSUC-medlemmar — hur som helst stod de politiskt på andra sidan, och de visste att jag tjänstgjorde i POUM. Likafullt visade de upp en fullständigt ointresserad attityd. ”Skada detta, inte sant? Och så olägligt för affärerna. Skada att det inte tar slut! Som funnes det inte nog av sånt här vid fronten!” etc etc. Det måste funnits många människor, kanske majoriteten av Barcelonas befolkning, vilka betraktade alltihop utan tillstymmelse till intresse eller utan mer intresse än det de skulle uppbringa under en flygråd.

Jag har i detta kapitel bara redogjort för mina personliga upplevelser. I nästa är jag tvungen att så gott jag kan diskutera de större frågorna — vad som egentligen hände och med vilka resultat, vad i händelsen som var rätt och fel och vem som eller om någon var ansvarig. Politiskt har det slagits så mycket mynt av Barcelonastriderna att det är väsentligt att försöka komma fram till en balanserad syn på dem. Oerhörda mängder — tillräckligt för att fylla åtskilliga böcker — har skrivits i ämnet, och jag tror inte jag överdriver om jag påstår att nio tiondelar är osant. Så gott som alla tidningsunderrättelser som publicerades vid tiden för händelsen producerades av journalister vilka befann sig långt från Barcelona och var inte bara faktiskt oegentliga utan även avsiktligt missvisande. Som vanligt har man bara låtit en sida av saken nå fram till en större allmänhet. Liksom alla andra som just då befann sig i Barcelona såg jag bara vad som hände i min omedelbara närhet, men jag såg och hörde tillräckligt för att kunna vederlägga åtskilliga av de lögner som spritts. Som jag sagt tidigare: är ni inte intresserad av politiska motsättningar och mängden av organisationer och underorganisationer med förvirrande namn (nästan som namnen på generaler i ett kinesiskt krig) så var snäll och hoppa över det. Det är ett fruktansvärt göra att i detalj genomtränga partipolitisk polemik; det är som att stå på huvudet i en dypöl. Men det är nödvändigt att försöka och att fastslå sanningen så långt möjligt är. Detta smutsiga gräl i en avlägsen stad är långt mer väsentligt än vad det vid en första anblick kan synas.

11. Pressen, särskilt den kommunistiska, om Majhändelserna

Att åstadkomma en fullständigt korrekt och opartisk redogörelse för Barcelonastriderna kommer aldrig att vara möjligt, eftersom det erforderliga källmaterialet saknas. Framtida historiker kommer inte att ha något annat än mängder av beskyllningar och partipropaganda att stödja sig på. Jag sitter själv inne med ytterst få fakta utöver vad jag såg med egna ögon eller hört berättas genom andra ögonvittnen, som jag tror mig kunna lita på. Jag förmår emellertid att dementera de mest uppenbara lögnerna och medverka till att saken ses i något slags perspektiv.

Först och främst: vad hände egentligen?

Sedan en tid tillbaka var läget spänt i hela Katalonien. I tidigare kapitel har jag något redogjort för kampen mellan kommunister och anarkister. I maj 1937 hade förhållandet nått en punkt där någon form av våldsamt utbrott kunde anses oundvikligt. Motsättningarnas omedelbara orsak var regeringens order att alla privata vapen skulle överlämnas, en order som sammanföll med beslutet att bygga upp en välbeväpnad ”opolitisk” polismakt, varur fackför-

eningsmedlemmarna skulle uteslutas. Innebörden härav stod klar för alla, och det stod också klart att nästa drag skulle bli övertagandet av några av de nyckelindustrier som CNT kontrollerade. Dessutom fanns hos de arbetande klasserna en viss bitterhet över den växande klyftan mellan välstånd och fattigdom samt en vag allmän känsla av att revolutionen hade saboterats. Många blev angenämt överraskade av att Första maj inte bjöd på några oroligheter. Den 3 maj beslöt regeringen att överta telefonstationen som sedan krigets början huvudsakligen skötts av CNT-arbetare; det påstods att den sköttes dåligt och att officiella samtal avlyssnades. Salas, polischefen (som kanske, kanske inte handlade på order), sände tre billaster beväpnade civilgardister för att besätta byggnaden medan gatorna utanför rensades av beväpnade civilpolis. Ungefär samtidigt besatte civilgardistiska band diverse andra strategiska byggnader. Vilken den egentliga avsikten än var, antogs allmänt att detta var signalen för ett samfällt anfall mot CNT av civilgardisterna och PSUC (kommunisterna och socialisterna). Som på vingar flög över hela staden meddelandet att arbetarnas byggnader anfölls, beväpnade anarkister dök upp på gatorna, arbetet lades ner och striderna bröt omedelbart ut. Den natten och nästa morgon byggdes barrikader över hela stan och inget uppehåll förekom i striderna förrän morgonen den 6 maj. På bägge sidor var de emellertid huvudsakligen defensiva. Byggnader belägrades, men såvitt jag vet stormades inga och artilleri användes inte. I stort sett höll CNT-FAI-POUM-styrkorna arbetarklasskvarteren, ytterområdena, och den väpnade polismakten och PSUC stadens centrala och officiella delar. Den 6 maj rådde stillestånd men striderna bröt snart ut igen. Antagligen beroende på att civilgardister i förhastat mod försökte avvärja CNT-arbetare. Nästa morgon började emellertid folk lämna barrikaderna av fri vilja. Fram till ungefär kvällen den 5 maj stod CNT bättre till, och stora skaror av civilgardister hade gett upp. Men det existerade ingen allmänt godtagen ledning och ingen fastställd plan — nej, av vad man kunde döma inte någon plan alls utom en vag beslutsamhet att göra motstånd mot civilgardisterna. CNT:s officiella ledare hade anslutit sig till UGT:s och vädjade till alla att återgå till arbetet; framför allt började det bli ont om livsmedel. Under sådana omständigheter fanns det ingen som var tillräckligt säker på vad det gällde för att fortsätta slåss. På kvällen den 7 maj rådde i det närmaste normala förhållanden. Samma kväll anlände sextusen stormgardister sjövägen från Valencia och övertog kontrollen av stan. Regeringen utfärdade en order att alla vapen som inte innehades av reguljära trupper skulle överlämnas, och under de följande dagarna beslagtogs ansevära mängder vapen. De av striderna förorsakade förlusterna uppgavs officiellt till fyrahundra döda och omkring tusen sårade. Fyrahundra döda är möjligen en överdrift, men eftersom det är omöjligt att verifiera detta måste vi acceptera siffran som korrekt.

För det andra: vilka efterverkningar hade striderna? Det är uppenbart omöjligt att med säkerhet säga. Det finns inga belegg för att utbrottet hade direkta verkningar på krigsförloppet fastän striderna om de fortsatt några dagar till uppenbarligen måste ha haft det. De utgjorde förövändningen att ställa Katalonien under Valencias direkta kontroll, att påskynda upplösningen av miliserna och undertryckandet av POUM. Dessutom bidrog de otvivelaktigt till att störta Caballeros regering. Men vi kan vara säkra på att allt det där hade hänt ändå. Den verkliga frågan är huruvida CNT-arbetarna, som tog upp kampen på gatan, vann eller förlorade på att vid detta tillfälle bjuda strid. Det är ren gissning, men min egen åsikt är att de vann mer än de förlorade. Ockupationen av Barcelonas telefonstation var bara en länk i en lång kedja av händelser. Alltsedan föregående år hade den direkta makten successivt manövrerats ur syndikatens händer, och allmänt rörde den sig från arbetarklassens kontroll mot centraliserad kontroll, vilken senare ledde vidare till statskapitalism eller — möjligen — till privatkapitalismens återinförande. Det faktum att motstånd vid detta tillfälle bjöds saktade

förmodligen av processen något. Ett år efter krigsutbrottet hade de katalanska arbetarna förlorat mycket av sin makt, men deras ställning var jämförelsevis förmånlig. Den skulle ha kunnat vara långt sämre, om de slagit fast att de skulle hålla sig lugna under vilka provokationer som helst. Det finns tillfällen då det är bättre att kämpa och bli besegrad än att inte kämpa alls.

För det tredje: vilken avsikt — om någon — låg bakom utbrottet? Var det ett slags *coup d'état* eller revolutionärt angrepp? Syftade det definitivt till att störta regeringen? Var det över huvud taget förhandsbestämt?

Enligt min mening var striderna förhandsbestämda enbart i den bemärkelsen att alla väntade dem. På ingendera sidan fanns några tecken till en definitiv plan. På anarkistsidan var aktionen så gott som säkert spontan, ty den var någonting som huvudsakligen berörde menige man. Folket fyllde gatorna och deras ledare följde dem motvilligt, eller följde dem inte alls. De enda som alls talade revolutionärt var Durrutis Vänner — en liten extremistgrupp inom FAI - samt POUM. Men återigen: de följde efter och ledde inte. Durrutis Vänner spred något slags revolutionärt flygblad som emellertid inte dök upp förrän den 5 maj och inte kan sägas ha satt i gång striderna, vilka hade börjat av sig själva två dar tidigare. CNT:s officiella ledare tog redan från början avstånd från hela historien. Det fanns många anledningar härtill. Det faktum att CNT fortfarande representerades i regeringen och Generalidad de Cataluña gjorde till att börja med dess ledare försiktigare än de vanliga medlemmarna. För det andra var CNT-ledarnas huvudsakliga mål att sluta förbund med UGT och striderna skulle oundvikligen vidga klyftan mellan CNT och UGT, åtminstone för tillfället. För det tredje — fastän detta vid den tiden inte var allmänt känt — fruktade anarkistledarna att om saker och ting överskred en viss gräns och arbetarna — som de kanske kunde ha gjort den 5 maj — tog befälet över staden skulle man drabbas av utländsk intervention. En brittisk kryssare och två brittiska jagare hade lagt till på redden och utan tvivel var fler krigsfartyg på väg. Den engelska pressen påstod att dessa fartyg var destinerade till Barcelona ”för att skydda brittiska intressen”, men i själva verket gjorde de inte minsta ansats därtill; det vill säga de landsatte inte några män eller tog ombord några flyktingar. Om detta kan det inte råda någon visshet, men det finns all anledning att misstänka att den brittiska regeringen, som inte lyft ett finger för att rädda den spanska regeringen från Franco, omedelbart skulle intervensera för att rädda den från dess egen arbetarklass.

POUM-ledarna tog inte avstånd från händelsen. De uppmanade faktiskt istället sina medlemmar att förbli vid barriaderna och förklarade till och med sitt gillande (*La Batalla*, 6 maj) av Durrutis Vänners extremistiska flygblad. Stora oklarheter råder om detta flygblad, av vilket ingen nu tycks kunna presentera ett exemplar. I några av de utländska tidningarna beskrevs det som en ”upphetsande affisch” som ”klistrades upp” över hela stan. Någon sådan affisch existerade sannerligen inte. Efter att ha jämfört olika versioner vill jag säga att flygbladet krävde: 1. Bildandet av ett revolutionärt råd (junta), 2. Arkebusering av dem som var ansvariga för anfallet mot telefonstationen samt 3. Avväpnande av civilgardisterna. Det råder också en viss osäkerhet om i vilken utsträckning *La Batalla* samtyckte till flygbladet. Själv såg jag varken flygbladet eller *La Batalla* av den dagen. Det enda upprop jag såg under striderna var ett som spreds av den lilla trotskistgruppen (”bolsjevik-leninisterna”) den 4 maj och som inskränkte sig till att säga: ”Alla till barriaderna — generalstrejk inom alla industrier utom krigsindustrin” (det krävde med andra ord bara vad som redan hänt). I själva verket var POUM-ledarnas attityd dock avvaktande. De förespråkade inte uppror så länge som kriget mot Franco inte hade vunnits; å andra sidan hade arbetarna fyllt gatorna och POUM-

ledarna följde den ganska pedantiska marxistiska kursen att när arbetarna fyller gatorna är det det revolutionära partiets plikt att bistå dem. Därför gjorde de, sina revolutionära paroller om att ”andan från den 19 juli hade pånyttfötts” till trots, sitt bästa för att begränsa arbetarnas aktion till en defensiv aktion. De beordrade till exempel aldrig anfall mot någon byggnad; de beordrade uteslutande sina medlemmar att förbli på vakt och — som jag nämnde i förra kapitlet — att undvika skottlossning när så var möjligt. *La Batalla* publicerade också instruktioner om att inga trupper skulle lämna fronten.⁴ Uppskattningsvis skulle jag vilja säga att POUM:s ansvar ligger i att ha uppmanat alla att förbli vid barrikaderna och att möjligen ha övertalat några stycken att stanna där längre än de annars skulle ha gjort. De som just då stod i personlig kontakt med POUM-ledarna (jag gjorde det inte) har berättat för mig att dessa i själva verket ogillade hela historien men kände att de måste ansluta sig. Efteråt slog man naturligtvis i vanlig ordning mycket politiskt mynt av det inträffade. Gorkin, en av POUM-ledarna, talade till och med senare om ”de ärorika dagarna i maj”. Propagandistiskt sett var detta kanske det riktiga; POUM:s medlemsantal steg faktiskt något under en kort period innan organisationen undertrycktes. Taktiskt var det förmodligen ett misstag att stödja flygbladet från Durrutis Vänner, en mycket liten och i vanliga fall POUM-fientlig grupp. Med tanke på den allmänna upphetsningen och vad som sades på bägge sidor innebar flygbladet faktiskt inget annat än ”Stanna vid barrikaderna”, men genom att samtycka till det, medan *Solidaridad Obrera* — anarkisttidningen — förnekade det, gjorde POUM-ledarna det lätt för kommunistpressen att efteråt påstå att striderna var ett uteslutande av POUM dirigerat uppror. Man kan emellertid vara övertygad om att kommunistpressen hade påstått detta ändå. Det var ingenting jämfört med de beskyllningar, grundade på mindre bevis, som framfördes både före och efter striderna. CNT-ledarna vann föga på sin mer försiktiga attityd; de prisades för sin lojalitet men uteslöts både ur regeringen och Generalidad de Cataluña så snart tillfälle gavs.

Såvitt man kan döma efter vad folk då påstod, fanns det ingenstans några verkligt revolutionära avsikter. Folket bakom barrikaderna var vanliga CNT-arbetare, kanske obetydligt uppblandade med en och annan UGT:are, och vad de sökte göra var inte att störta regeringen utan att stå emot vad de — riktigt eller felaktigt — betraktade som ett polisangrepp. Deras aktion var väsentligen defensiv och jag tvivlar på riktigheten i att — som nästan alla utländska tidningar — beskriva den som en ”resning”. En resning innebär aggressiv aktion och en fastställd plan. Snarare var detta oroligheter — synnerligen blodiga oroligheter, ty bägge sidor hade eldvapen till hands och tvekade inte att använda dem.

Men den andra sidans avsikter då? Om det inte var en anarkistisk *coup d'état* så var det kanske en kommunistisk — ett planlagt försök att i ett enda slag krossa CNT:s makt?

Jag tror inte det, fast det finns saker som kan få en att hysa misstankar. Betydelsefullt är att någonting högst liknande (beväpnad polis som besätter telefonstationen på order från Barcelona) hände i Tarragona två dar senare. Och i Barcelona var räden mot telefonstationen inte någon isolerad handling. I olika delar av staden hade vitgardistiska band och PSUC:s följeslagare besatt strategiska byggnader, om inte innan striderna började så i varje fall med förvånansvärd snabbhet. Men vad man måste komma ihåg här är att detta hände i Spanien och inte i England. Barcelona är en stad med en lång historia av gatustrider bakom sig. På sådana ställen händer saker och ting snabbt, meningsmotståndarna finns där från början, alla känner den lokala geografin och när gevären börjar knalla intar människorna sina platser nästan som i en brandövning. De ansvariga för besättandet av telefonstationen väntade förmodligen bråk —

⁴ Ett nummer av *Inprecor* meddelar nyligen den direkta motsatsen — att *La Batalla* beordrade POUM-styrkorna att lämna fronten! Påståendet vederläggs utan vidare om man konsulterar *La Batalla* av nämnt datum.

fast inte i den omfattning som kom att bli fallet - och var redo att möta det. Men därav följer inte att de planerade en allmän attack mot CNT. Av två anledningar tror jag inte att någondera sidan gjort några förberedelser för mer omfattande strider:

1. Ingendera sidan hade i förväg beordrat trupper till Barcelona. Striderna pågick enbart mellan dem som redan fanns i Barcelona, huvudsakligen mellan civilister och polis.
2. Livsmedlen tog slut nästan omedelbart. Var och en som tjänstgjort i Spanien vet att den enda krigsorganisation som spanjorerna verkligen klarar är matleveranserna till sina trupper. Om någondera sidan hade räknat med gatustrider i en eller ett par veckor eller med generalstrejk, är det högst osannolikt att den dessförinnan inte skulle ha lagrat livsmedel.

Slutligen, om rätt och fel i den här historien.

Ett fruktansvärt rabalder sattes igång i den utländska antifascistiska pressen, men som vanligt var det bara en sida av fallet som fick någonting som liknade rättvis behandling. Följden är att Barcelonastriderna har återgetts som ett uppror av illojala anarkister och trotskister, vilka ”anföll den spanska regeringen i ryggen” och så vidare. Saken var inte fullt så enkel. Befinner man sig i krig med en dödsfiende är det otvivelaktigt bäst att inte slåss inom de egna leden. Men det är viktigt att komma ihåg att det vill mer än en till för att två skall träta och att folk inte börjar bygga barrikader, om de inte fått utstå något som de betraktar som en provokation.

Bråket framkallades naturligtvis av regeringens order om att anarkisterna skulle överlämna sina vapen. I den engelska pressen översattes detta till engelska förhållanden och fick följande utformning: vapnen behövdes desperat på den aragonska fronten och kunde inte sändas dit på grund av att opatriotiska anarkister höll på dem. Att framställa saken så är att ignorera de förhållanden som faktiskt existerade i Spanien. Alla visste att såväl anarkisterna som PSUC hade mängder av vapen och när striderna bröt ut i Barcelona framstod detta än tydligare; bägge sidor fick fram vapen i överflöd. Anarkisterna var väl medvetna om att även om de överlämnade sina vapen så skulle PSUC — politiskt den starkaste makten i Katalonien — ändå behålla sina. Detta var också vad som i själva verket hände när striderna var över. Under tiden fanns där fullt synliga på gatorna mängder av vapen som skulle ha välkomnats varmt vid fronten, men som hölls kvar för den ”opolitiska” polismakten i bakgrunden. Och under allt detta fanns den oförenliga skillnaden mellan kommunister och anarkister, vilken måste leda till någon form av kamp förr eller senare. Alltsedan krigets början hade det spanska kommunistpartiet vuxit enormt i medlemsantal och tillskansat sig det mesta av den politiska makten, och tusentals utländska kommunister — varav många öppet förklarade sin avsikt att ”likvidera” anarkismen så snart kriget mot Franco vunnits — hade kommit till Spanien. Under sådana omständigheter kan man knappast begära att anarkisterna skulle överlämna de vapen som de lagt beslag på sommaren 1936.

Besättandet av telefonstationen var helt enkelt den gnista som tände en redan förefintlig bomb. Det kanske är möjligt att de ansvariga helt enkelt inte trodde att det skulle leda till bråk. Companys, den katalanske presidenten, påstår några dar tidigare med ett skratt ha sagt att anarkisterna skulle finna sig i vad som helst (*New Statesman*, 14.5 1937). Det var i så fall inte speciellt intelligent gjort. Sedan månader tillbaka hade det förekommit en lång rad väpnade sammanstötningar i olika delar av Spanien. Katalonien — och speciellt då Barcelona — befann sig i en spänning som redan resulterat i gatuslagsmål, politiska mord och så vidare. Plötsligt flög över stan meddelandet att beväpnade män anföll de byggnader som arbetarna hade erövrat under julstriderna, och vid vilka de var så känslomässigt bundna. Man måste hålla i minnet att arbetarklassen inte älskade civilgardisterna. I generationer hade la guardia

blott och bart utgjort ett bihang till godsägaren eller fabrikschefen, och civilgardisterna var dubbelt hatade eftersom de — fullständigt korrekt — misstänktes för en mycket tvivelaktig lojalitet gentemot fascisterna.⁵ Den känsla som under de första timmarna fick folk att fylla gatorna var förmodligen så gott som samma känsla som fått dem att vid krigets början stå emot de revolterande generalerna. Man kan naturligtvis diskutera om CNT-arbetarna inte borde ha överlämnat telefonstationen utan protester. Vad man här hyser för åsikt beror på ens attityd till frågan om centraliserad regering eller arbetarklasskontroll. Relevantare är att påstå: ”Jo, det fanns orsak för CNT:s handlande. Men när allt kommer omkring så låg man i krig och kunde inte vinna något på att börja slåss bakom linjerna.” I den senare åsikten instämmer jag fullständigt. All inre oenighet hjälpte Franco. Men vad var det som utlöste striderna? Antingen regeringen hade rätt eller inte att besätta telefonstationen, så är kruxet att detta under rådande omständigheter måste leda till strid. Det var en provokativ handling, en åtbörd som i själva verket sa, och förmodligen var menad att säga: ”Er makt är slut — nu tar vi över.” Att vänta sig något annat än motstånd rimmar inte med sunda förnuftet. Behåller man sinnet för proportioner måste man inse att felet inte låg — och i en sådan här sak inte kunde ligga — hos en enda sida. Anledningen till att en ensidig version har godtagits är helt enkelt att de spanska revolutionära organisationerna inte har något inflytande över den utländska pressen. Speciellt i den engelska måste man leta länge innan man vid något tillfälle av kriget finner en enda positiv kommentar om de spanska anarkisterna. De har blivit systematiskt förtalade och — som jag av egen erfarenhet vet — det är nästan omöjligt att få någon att trycka någonting till deras försvar.

Jag har försökt att beskriva Barcelonastriderna objektivt. Men att vara fullständigt objektiv i ett sådant här sammanhang är uppenbart omöjligt. Man är praktiskt taget tvungen att välja sida och det får inte råda några som helst tvivel om på vilken sida jag står. Jag säger det omigen: jag måste oundvikligen ha begått faktiska misstag — inte bara här utan i andra delar av denna berättelse. På grund av bristen på icke propagandistiska dokument är det ytterst svårt att behandla det spanska kriget korrekt. Jag varnar alla för min partiskhet och jag varnar alla för mina misstag. Jag har likväl gjort mitt bästa för att vara uppriktig. Men det kommer att framgå att min version är fullständigt oförenlig med den som förekom i den utländska, speciellt då kommunistiska, pressen. Det är nödvändigt att undersöka kommunistversionen, eftersom den har publicerats över hela världen, har utökats med jämna mellanrum och förmodligen är den mest allmänt accepterade.

I den kommunistiska och prokommunistiska pressen läggs hela skulden för Barcelonastriderna på POUM. Händelsen framställs inte som ett spontant utbrott utan som ett avsiktligt, planlagt uppror mot regeringen, uteslutande dirigerat av POUM med hjälp av ett fåtal missledda ”okontrollerbara element”. Ja än mer, det var definitivt en fascistisk kupp, utförd på fascistiska order med avsikten att utlösa inbördeskrig bakom fronten och sålunda paralysera regeringen. POUM var ”Francos femte kolonn” — en ”trotskistisk” organisation som spelade under täcket med fascisterna. *Daily Worker*, 11 maj:

De tyska och italienska agenter som skenbart för att ”förbereda” den ökända ”Fjärde Internationalens kongress” strömmade in i Barcelona hade sig en stor uppgift anförtrodd. Nämligen:

De skulle — tillsammans med lokala trotskister — förbereda en situation av oordning och blodutgjutelse, i vilken det skulle vara möjligt för tyskarna och italienarna att förklara att de ”på grund av rådande oordning i Barcelona var oförmögna att utöva effektiv marin kontroll över

⁵ Vid inbördeskrigets utbrott slöt sig civilgardisterna överallt till den starkare sidan. Vid flera senare tillfällen i kriget, till exempel vid Santander, gick de lokala civilgardisterna som helhet över till fascisterna.

Kataloniens kuster” och följaktligen var ”oförmögna att handla annorledes än att ilandsätta trupper i Barcelona”.

Vad som förbereddes var med andra ord en situation i vilken de tyska och italienska regeringarna helt öppet skulle landsätta trupper eller krigsfartyg vid katalanska kusten under förevändning att de gjorde det ”för att upprätthålla ordningen” ... Verktyget för allt detta låg färdigt att användas för tyskarna och italienarna i form av den trotskistiska organisation som är känd under namnet POUM. I samarbete med välkända kriminella element och vissa andra missledda personer i de anarkistiska organisationerna planerade, organiserade och ledde POUM anfallet bakom fronten, nogsamt planerat för att tidsmässigt sammanfalla med attacken mot Bilbaofronten — etc, etc.

Längre fram i artikeln blir Barcelonastriderna ”POUM-angreppet”, och i en annan artikel i samma nummer meddelas att det råder ”inga tvivel om att det är på POUM:s axlar som ansvaret för blodsutgjutelsen i Katalonien måste läggas”. *Inprecor* (29 maj) uppger att de som byggde barrikaderna i Barcelona ”uteslutande” var ”POUM-medlemmar som för detta ändamål organiserats av sitt parti.”

Jag skulle kunna citera långt mer, men det anförda är tillräckligt. POUM var ensamt ansvarig part och POUM handlade på fascistiska order. Jag skall strax presentera ytterligare utdrag ur de redogörelser som förekom i kommunistpressen, av vilka kommer att framgå att dessa är så motsägelsefulla att de är fullständigt värdelösa. Men dessförinnan kan det vara givande att framhålla åtskilliga anledningar till att denna version av majstriderna som en av POUM dirigerad fascistisk resning a priori är i det närmaste otrolig.

1. POUM hade varken medlemmar eller inflytande nog att provocera fram oroligheter av denna storleksordning. Än mindre hade partiet makten att påkalla generalstrejk. POUM var en politisk organisation utan fast fotfäste i fackföreningarna och dess möjligheter att få till stånd en strejk i hela Barcelona var inte större än till exempel det engelska kommunistpartiets möjligheter att få till stånd en generalstrejk i hela Glasgow. Som jag tidigare sagt, POUM-ledarnas attityd kan kanske ha bidragit till att striderna förlängdes något, men de kunde inte skapat dem även om de ville.

2. Den föregivna fascistiska kuppen är ett rent påstående och alla bevis pekar i andra riktningen. Man vill få oss att tro att planen gick ut på att de tyska och italienska regeringarna skulle landsätta trupper i Katalonien, men inga tyska eller italienska trupptransportfartyg närmade sig kusten. Vad beträffar ”Fjärde Internationalens kongress” och ”de tyska och italienska agenterna”, så är detta ren myt. Såvitt jag vet var någon kongress för Fjärde Internationalen inte ens på tal. Man umgicks med vaga planer på att arrangera en kongress för POUM och dess broderpartier (engelska ILP, tyska SAP, och så vidare), vilken preliminärt utlysts till juli — två månader senare — och inte en enda delegat hade ännu anlänt. ”De tyska och italienska agenterna” existerar inte utanför *Daily Workers* spalter. Var och en som vid den tiden passerade spanska gränsen vet att det inte var så lätt att ”strömma” in i Spanien, och inte ut ur Spanien heller för den delen.

3. Ingenting hände vare sig vid Lérida — POUM:s starkaste fäste — eller vid fronten. Om POUM-ledarna velat hjälpa fascisterna är det självklart att de skulle beordrat sin milis att dra sig bort från fronten och släppa igenom fascisterna. Men ingenting slikt hände eller diskuterades. Inte heller drogs några extratrupper i förväg bort från fronten, trots att det skulle ha varit lätt att under olika förevändningar smugla, säg, tusen eller tvåtusen man tillbaka till Barcelona. Och det förekom inte ens några indirekta sabotageförsök vid fronten. Mat-, ammunitions- och de övriga transportererna fortsatte som tidigare; jag kontrollerade senare detta genom efterforskningar. Framför allt: en planerad resning av föregivet slag skulle krävt

månader av förberedelse, subversiv propaganda i milisen etc. Men några sådana tecken eller rykten förekom inte. Det torde vara avgjort att milisen vid fronten inte spelade någon roll i ”resningen”. Om POUM verkligen planerade en *coup d'état* är det ofattbart att organisationen inte använde sig av de cirka tiotusen beväpnade män som var dess enda maktfaktor.

Av det föregående torde stå klart att den kommunistiska tesen om en POUM-”resning” på fascistiska order är helt grundlös. Jag skall anföra ytterligare några utdrag ur kommunistpressen. De kommunistiska redogörelserna för öppningsfasen, räden mot telefonstationen, är belysande; de överensstämmer bara i ett enda avseende — de lägger alla skulden på motparten. Det är anmärkningsvärt att de engelska kommunisttidningarna till att börja med lägger skulden på anarkisterna och först senare på POUM. Ett förhållande som har sina uppenbara skäl. I England har inte alla hört talas om ”trotskism”, medan varje engelsktalande individ ryser inför ordet ”anarkist”. Om man nu en gång tillkännager att ”anarkister” är inblandade så har den rätta fördomsfulla atmosfären skapats och skulden kan sedan utan risk överföras till ”trotskisterna”. *Daily Worker* börjar så här (6 maj):

Ett mindre anarkistband besatte och försökte på måndag och tisdag hålla telefon- och telegrafstationerna samt öppnade eld på gatorna.

Ingenting går upp mot att börja från början med ombytta roller. Civilgardisterna anfaller en byggnad som hålls av CNT - följaktligen framställs CNT som anfällande en byggnad som de själva håller, ja faktiskt som anfällande sig själva. Å andra sidan meddelar *Daily Worker* den 11 maj:

Den vänsterkatalanske säkerhetsministern, Aiguader, och förenade socialistiske överkommisariern för den allmänna säkerheten, Rodríguez Salas, sände beväpnad republikansk polis till Telefónica-byggnaden för att avvärja de anställda, merendels medlemmar av CNT:s fackföreningar.

Detta tycks inte rimma något vidare med det första påståendet; likafullt innehåller *Daily Worker* ingen rättelse om att det första meddelandet skulle vara felaktigt. I *Daily Worker* av den 11 maj meddelas att Durrutis Vänners flygblad dök upp den 4 och 5 maj, under striderna. *Inprecor* (22 maj) meddelar att de dök upp den 3 maj, före striderna, och tillägger att ”i betraktande av dessa fakta” (förekomsten av diverse flygblad):

ockuperade polisen, anförda av själve polisprefekten, på kvällen den 3 maj telefoncentralen. Polisen besköts under det den utförde sitt uppdrag. Detta blev signalen för provokatörerna att starta beväpnade oroligheter över hela staden.

Och så *Inprecor* den 29 maj:

Klockan tre på eftermiddagen begav sig kommissariern för den allmänna säkerheten, kamrat Salas, till telefoncentralen som kvällen före ockuperats av 50 POUM-medlemmar och diverse okontrollerbara element.

Detta förefaller ganska underligt. Att femtio POUM-medlemmar skulle ha ockuperat telefoncentralen är vad man skulle kunna kalla en pittoresk omständighet, och man tycker att någon just då skulle lagt märke till det. Ändå verkar det som om det upptäcktes först tre eller fyra veckor senare. I ett annat nummer av *Inprecor* blir de femtio POUM-medlemmarna till femtio män ur POUM-milisen. Det torde vara svårt att slå samman fler motsägelser än vad detta fåtal små citat innehåller. I ena stunden anfaller CNT telefoncentralen, i nästa anfalls de där; ett flygblad dyker upp före besättandet av telefoncentralen och är dess orsak eller, alternativt, dyker upp efteråt och är dess verkan; folket i telefonstationen är alternativt CNT- eller POUM-medlemmar, och så vidare. I ett ännu senare nummer av *Daily Worker* (3 juni) meddelar oss mr J. R. Campbell att regeringen besatte telefoncentralen uteslutande därför att

barrikaderna redan var byggda!

Av utrymmesskäl har jag bara anfört redogörelserna för en enda händelse, men samma motstridigheter präglar alla kommunistpressens redogörelser. Dessutom förekommer diverse tillkännagivanden som uppenbart är rena falsifikat. Nedan följer en bit citerad ur *Daily Worker* (7 maj), enligt uppgift utsänd av spanska ambassaden i Paris:

Ett markant inslag i upproret var att den gamla monarkistfanan vajade från balkongerna på olika hus i Barcelona, utan tvivel i tron att de som deltog i resningen redan var situationens herrar.

Det är möjligt att *Daily Worker* tryckte av detta i god tro, men de som var ansvariga för det vid spanska ambassaden måste ha ljugit helt avsiktligt. Det finns inte en spanjor som inte förstår den inre situationen bättre än så. En monarkistfana i Barcelona! Det vore det enda som för ögonblicket skulle ha kunnat ena de stridande parterna. Till och med kommunisterna på ort och ställe fann sig tvungna att le när de läste om den. Det är samma sak med de olika kommunisttidningarnas rapporter om de vapen som POUM påstås ha använt under ”resningen”. Endast om man inte känner till några faktiska förhållanden alls kan de verka trovärdiga. I *Daily Worker* av den 17 maj meddelar mr Frank Pitcairn:

De använde faktiskt alla vapenslag i utbrottet. Det var vapen som de stulit i månader och gömt, och det var sådana vapen som tanks, som de stal från kasernerna i själva resningens början. Det står klart att tjugtals av kulsprutor och flera tusen gevär fortfarande är i deras händer.

Inprecor (29 maj) meddelar också:

Den tredje maj hade POUM några dussin kulsprutor och flera tusen gevär till sitt förfogande ... På Plaza del España använde trotskisterna batterier av 75 mm:s kanoner, som var avsedda för den aragonska fronten och som milisen noggsamt gömt undan i sina fastigheter.

Mr Pitcairn har inget att säga om hur och när det blev klart att POUM hade tjugtals av kulsprutor och flera tusen gevär. Jag har gjort en uppskattning av de vapen som fanns i tre av POUM:s huvudbyggnader — omkring åttio gevär, ett fåtal handgranater och inga kulsprutor, det vill säga ungefär tillräckligt för de beväpnade vakter som alla politiska organisationer vid det tillfället placerade vid sina byggnader. Underligt nog kom dessa tusentals vapen inte i dagen senare, när POUM undertryckts och dess byggnader besatts; inte ens tanksen och fältkanonerna som ju inte kan gömmas i rökgången precis. Vad som emellertid är avslöjande för de båda notiserna ovan är den fullständiga okunnighet de visar om lokala omständigheter. Enligt mr Pitcairn stal POUM tanks ”från kasernen”. Han säger inte vilken kasern. POUM:s milismän i Barcelona (då ganska få till antalet, eftersom direkt rekrytering till partimiliserna hade upphört) delade Leninkasernen med ett betydligt större antal trupper ur folkarmén. Mr Pitcairn vill således att vi skall tro att POUM stal tanks med folkarméns tysta medgivande. Det är samma sak med de ”fastigheter” där de 75 mm:s kanonerna hölls gömda. Det omtalas inte vilka dessa ”fastigheter” var. Dessa kanonbatterier på Plaza de España förekom i åtskilliga tidningsrapporter, men jag tror mig med säkerhet kunna säga att de aldrig har existerat. Som jag tidigare nämnt hörde jag inte artillerield under striderna, trots att Plaza de España bara låg någon kilometer bort. Några dar senare undersökte jag Plaza de España men kunde inte finna några byggnader med spår av kanoneld. Och ett ögonvittne som under striderna hela tiden uppehöll sig i grannskapet förklarar att det aldrig fanns några kanoner där. (Det är möjligt att sagan om de stulna kanonerna härrör från Antonov-Ovsejenko, den ryske generalkonsuln. Han berättade den i varje fall för en välkänd engelsk journalist som i god tro därefter upprepade den i en veckotidning. Antonov-Ovsejenko har sedermera blivit ”utrensad”. Om detta påverkar hans trovärdighet är mer än vad jag kan uttala mig om.) San-

ningen är naturligtvis att dessa sagor om tanks, fältkanoner och så vidare har uppfunnits bara för att det annars är svårt att förena Barcelonastridernas omfattning med POUM:s låga medlemsantal. Det var nödvändigt att påstå att POUM var ensamt ansvarigt för striderna; det var också nödvändigt att påstå att det var ett obetydligt parti utan sympatisörer och, enligt *Inprecor*, ”endast uppgående till ett par tusen medlemmar”. Enda möjligheten att få bägge påståendena att låta trovärdiga var att framställa det hela som om POUM hade tillgång till en modern automatiserad armés alla vapen.

Det är omöjligt att granska kommunistpressens redogörelser utan att inse att de är medvetet framställda för en om fakta okunnig publik, och inte syftar till annat än att öka fördomarna. Därav exempelvis sådana påståenden som mr Pitcairns i *Daily Worker* av den 11 maj att ”resningen” undertrycktes av folkarmén. Avsikten är här att utomstående skall få intrycket att hela Katalonien stod enat mot ”trotskisterna”. Men folkarmén förblev neutral striderna igenom; alla i Barcelona visste detta, och det är svårt att tro att inte mr Pitcairn visste det också. Eller ännu ett exempel: den kommunistiska pressens trolleri med siffrorna för antalet döda och sårade i syfte att överdriva oroligheternas omfattning. Díaz, spanska kommunistpartiets generalsekreterare — ofta citerad i kommunistpressen — uppgav antalet till 900 döda och 2 500 sårade. Den katalanske propagandaministern, som näppeligen torde vara fallen för undervärderingar, uppgav antalet till 400 döda och 1 000 sårade. Kommunistpartiet dubblar budet och chansar med att lägga till några hundra extra.

De utländska kapitalisttidningarna lade i allmänhet skulden på anarkisterna, men det fanns några som följde kommunisternas linje. En av dessa var den engelska *News Chronicle* vars korrespondent, mr John Langdon-Davies, för tillfället befann sig i Barcelona. Nedan återger jag utdrag ur hans artikel:

EN TROTSKISTISK REVOLT

... Detta har inte varit något anarkistiskt uppror. Det är en misslyckad *putsch* av det ”trotskistiska” POUM, som arbetar genom sina kontrollerade organisationer ”Durrutis Vänner” och Frihetlig Ungdom ...

Tragedin tog sin början på måndagseftermiddagen, när regeringen sände beväpnad polis till telefonbyggnaden för att avvärja arbetarna där, mestadels CNT-män. Sedan en tid tillbaka har den allvarliga misskötseln av verket varit en skandal. En stor folkmängd samlades utanför på Plaza de Cataluña medan CNT-männen gjorde motstånd, slog till reträtt våning efter våning upp till byggnadens tak ... Det var ingen märkvärdig händelse, men ryktet att regeringen var ute efter anarkisterna spred sig. Gatorna fylldes av beväpnade män ... Vid mörkrets inbrott var varenda arbetarcentral och regeringsbyggnad barrikaderad, och klockan tio avfyrades de första skotten och de första ambulanserna började tjuta fram genom gatorna. I gryningen pågick striderna över hela Barcelona ... Allteftersom dagen gick och de döda översteg hundratalet kunde man ana sig till vad som hände. Formellt befann sig inte anarkistiska CNT och socialistiska UGT ”ute på gatan”. Så länge de förblev bakom barrikaderna stod de uteslutande på vakt, en attityd som inkluderade rätten att beskjuta var och en som uppträdde beväpnad ute på gatan ... De allmänna salvorna förvärrades oupphörligen av *pacos* — enstaka män, mestadels fascister, som från bakhåll sköt från taken på egentligen ingenting alls, men i avsikt att förstärka den rådande paniken ... På onsdagskvällen började det emellertid stå klart vem som låg bakom revolten. På alla väggar hade en upphetsande affisch som manade till omedelbar revolution och arkebusering av de republikanska och socialistiska ledarna klistrats upp. Den var signerad av ”Durrutis Vänner”. På torsdagsmorgonen förnekade anarkisttidningarna all kännedom om eller sympati för den, medan *La Batalla*, POUM:s tidning, återgav dokumentet med fullständigt gillande. Genom att använda sig av denna subversiva organisation hade *agents provocateurs* dränkt Barcelona, Spaniens pärla, i blod.

Detta överensstämmer inte fullständigt med de kommunistiska versioner jag återgivit ovan, men som synes är det motsägelsefullt i och för sig. Till att börja med beskrivs händelsen som ”en trotskistisk revolt”, sedan påvisas att den framkallades av en räd mot telefonbyggnaden och en allmän förmodan att regeringen var ”ute efter” anarkisterna. Staden barrikaderas och såväl CNT som UGT befinner sig bakom sina barrikader; två dar senare dyker den upphetsande affischen (i själva verket ett flygblad) upp och förklaras mellan raderna ha satt igång hela historien — verkan föregår orsak. Det finns emellertid ett stycke som röjer en synnerligen allvarlig förvrängning. Mr Langdon-Davies beskriver Durrutis Vänner och Frihetlig Ungdom som av POUM ”kontrollerade organisationer”. Båda var anarkistiska organisationer och hade inget samröre med POUM. Frihetlig Ungdom var anarkisternas ungdomsförbund motsvarande PSUC:s JSU etc. Durrutis Vänner var en liten organisation inom FAI och var i allmänhet skarpt fientlig mot POUM. Såvitt jag kunnat utröna fanns det ingen som var medlem av båda. Det skulle vara lika sant att påstå att Socialist League är en av English Liberal Party ”kontrollerad organisation”. Var mr Langdon Davies medveten härom? I så fall borde han ha behandlat denna synnerligen komplicerade fråga långt allvarligare.

Jag angriper inte mr Langdon-Davies goda tro. Men enligt eget medgivande lämnade han Barcelona omedelbart efter striderna, det vill säga i samma ögonblick som han kunde ha påbörjat seriösa efterforskningar. Hela rapporten är vidare genomgående fylld av klara tecken på att han utan tillräckligt underlag accepterat den officiella versionen om en ”trotskistisk revolt”. Detta är uppenbart till och med i det utdrag jag citerat. ”Vid mörkrets inbrott” byggs barrikaderna och ”klockan tio” avfyras de första skotten. Det är inget ögonvittne som berättar detta. Man kan härav dra slutsatsen att man vanligen väntar tills fienden byggt en barrikad innan man beskjuter honom. Artikeln ger intryck av att flera timmar förflöt mellan barrikadernas byggande och avfyrandet av de första skotten, medan det — naturligtvis — förhöll sig tvärtom. Jag och många med mig såg de första skotten avfyras tidigt på eftermiddagen. Vidare förekommer enstaka män, ”mestadels fascister”, som sköt från taken. Mr Langdon-Davies förklarar inte hur han vet att dessa män var fascister. Med säkerhet klättrade han inte upp på taken och frågade dem. Han upprepar helt enkelt vad man berättat för honom, och eftersom det passar ihop med den officiella versionen ifrågasätter han det inte. I början av sin artikel antyder han faktiskt något oförsiktigt en möjlig källa till en stor del av sin information genom att hänvisa till propagandaministern. Utländska journalister i Spanien var ett lätt byte för propagandaministeriet, fast man kan tycka att själva departementets beteckning skulle ha varit tillräckligt för att varna dem. Propagandaministern lämnade naturligtvis en lika objektiv redogörelse för Barcelonabråket som till exempel salig Lord Carson skulle ha lämnat en objektiv redogörelse för resningen i Dublin 1916.

Jag har redovisat mina skäl för att tro att den kommunistiska versionen av Barcelonastriderna inte kan tas på allvar. Dessutom måste jag säga några ord om den allmänna beskyllningen att POUM skulle vara en fascistisk organisation i Francos och Hitlers tjänst.

Denna beskyllning upprepades gång efter annan i kommunistpressen, speciellt från början av 1937 och framöver. Den var en del av det officiella kommunistpartiets världsomfattande satsning mot ”trotskismen”, vars representant i Spanien POUM påstods vara. ”Trotskismen” är enligt *Frente Rojo*, kommunisttidningen i Valencia, ”inte någon politisk doktrin. Trotskismen är en officiell kapitalistisk organisation, ett fascistiskt terroristband, som begår brott och förövar sabotage mot folket.” POUM var en ”trotskistisk” organisation i maskopi med fascisterna och utgjorde en del av ”Francos femte kolonn”. Redan från början var det anmärkningsvärt att inga bevis lades fram för att grunda denna beskyllning. Saken slogs helt

enkelt fast med auktoritetens stämman. Och angreppet företogs med ett maximum av personlig ärekränkning och utan något som helst ansvar för vad verkan detta kunde ha på kriget. Många kommunistiska skribenter tycks ha betraktat utlämnandet av militära hemligheter som oväsentligt jämfört med uppgiften att smutskasta POUM. I ett februarinumner av *Daily Worker* exempelvis, tillåts en skribent (Winifred Bates) påstå att POUM bara hade hälften så många trupper vid fronten som organisationen gjorde gällande. Detta var inte sant, men förmodligen trodde skribenten att så var fallet. Hon och *Daily Worker* var således allt annat än ovilliga att till fienden lämna ut den nästan viktigaste information som kan fås genom tidningsspalter. I *New Republic* förklarade mr Ralph Bates att POUM-trupperna ”spelade fotboll med fascisterna i ingenmansland” vid en tid när POUM-trupperna i själva verket led svåra förluster och ett flertal av mina personliga vänner dödades och sårades. Än en gång var det också den djävulskt elaka karikatyren, som först spreds i Madrid och senare i Barcelona och som framställde POUM som slitande av sig en med hammaren och skäran märkt mask och avslöjande ett hakkorsmärkt ansikte. Hade regeringen stått under en annan kontroll än kommunistisk hade den aldrig tillåtit att något sådant spreds i krigstid. Det var ett våldsamt slag mot moralen, inte bara inom POUM-milisen utan mot alla som befann sig i dess närhet. Det är ju inte speciellt uppmuntrande att få veta att trupperna näst intill en vid fronten är förrädare. Faktum är dock att jag betvivlar att de smädelser som hopades bakom POUM-milisens rygg egentligen demoraliserade den. Men det var utan tvivel mening, och de som var ansvariga för det måste anses ha låtit politiskt agg gå före antifascistisk enhet.

Beskyllningarna mot POUM innebar följande: att några tjugotal tusen människor, så gott som samtliga från arbetarklassen, jämte åtskilliga utländska hjälpare och sympatisörer, varav de flesta flyktingar från fascistiska länder, samt tusentals milismän helt enkelt utgjorde en enorm spionorganisation i fascisternas tjänst. Det rimmar illa med sunda förnuftet, och POUM:s senaste historia var tillräckligt för att göra det otroligt. Samtliga POUM-ledare hade ett revolutionärt förflutet. Några hade varit inblandade i revolten 1934, och de flesta hade suttit fängslade för socialistisk verksamhet under Lerroux-regeringen eller monarkin. År 1936 var dess dåvarande ledare, Joaquin Maurín, en av de deputerade som i Cortes varnade för Francos nära förestående revolt. Strax efter krigsutbrottet fängslades han av fascisterna medan han organiserade motståndet i Francos rygg. När revolten bröt ut spelade POUM en framträdande roll i dess bekämpande och många av dess medlemmar dödades under gatustriderna, i synnerhet i Madrid. POUM var en av de första organisationer som bildade miliskolonner i Katalonien och Madrid. Det är nästan omöjligt att förklara dessa handlingar som utförda av ett parti i fascisternas tjänst. Ett parti i fascisternas tjänst skulle utan vidare ha anslutit sig till andra sidan.

Det finns inte heller några tecken på profascistisk verksamhet under kriget. Man kan, fastän jag när det kommer till kritan inte håller med om det, diskutera huruvida POUM:s krav på en mer revolutionär politik inte splittrade regeringsstyrkorna och sålunda hjälpte fascisterna. Jag tror inte det finns en reformistisk regering som inte uppriktigt skulle betrakta ett parti som POUM som en olägenhet. Men detta är långt ifrån det samma som direkt förräderi. Om nu POUM verkligen var en fascistisk organisation — varför förblev då dess milis lojal? Det går inte att förklara. Här fanns åtta till tio tusen man vilka höll viktiga delar av fronten under de outhärdliga villkor som rådde vintern 1936-37. Många av dem befann sig i skyttegravarna fyra eller fem månader i sträck. Det är svårt att förstå varför de inte helt enkelt avvek från fronten eller gick över till fienden. Det stod hela tiden i deras makt att handla på det sättet, och verkan därav kunde just då ha varit avgörande. Ändå fortsatte de att kämpa, och det var strax efter det att POUM undertrycktes som politiskt parti, när den händelsen var färsk i allas

minnen, som den ännu inte med folkarmén införlivade milisen tog del i de förödande anfällen mot Huesca, då flera tusen män dödades på en eller två dar. Det minsta man kunde väntat sig var profascistisk propaganda, ”defaitism” och så vidare. Likväl fanns inga tecken på något dylikt. Naturligtvis måste det ha funnits fascistiska spioner och *agents provocateurs* inom POUM, sådana finns inom alla vänsterorganisationer, men det finns inga tecken på att de skulle ha varit talrikare där än någon annanstans.

Det är sant att några av kommunistpressens attacker ganska motvilligt gick ut på att framställa POUM-ledarna och inte de vanliga medlemmarna som stående i fascistisk tjänst. Det var emellertid bara ett försök att isolera medlemmarna från deras ledare. Beskyllningarnas natur innebar att vanliga medlemmar, milismän och så vidare, alla ingick i komplotten, ty det är uppenbart att om Nin, Gorkin och de andra verkligen stod i fascistisk tjänst, så får man förmoda att deras följeslagare — som var i kontakt med dem — hade större kännedom därom än journalister i London, Paris och New York. Och när POUM bannlysts handlade den kommunistkontrollerade polisen enligt antagandet att samtliga var lika skyldiga. Den arresterade alla den kunde få tag på som haft något samröre med POUM, inklusive sårade, sjuksköterskor, POUM-medlemmars hustrur och — i några fall — även barn.

POUM undertrycktes slutligen den 15-16 juni och förklarades vara en illegal organisation. Detta var en av de första åtgärder som Negrín-regeringen, vilken kom till makten i maj, vidtog. När POUM:s exekutiva kommitté kastats i fängelse, förfärdigade kommunistpressen något som den uppgav vara upptäckten av en enorm fascistisk komplott. Hela världens kommunistpress höll sig en tid framåt brinnande med detta stoff. *Daily Worker* av den 21 juni summerade olika spanska kommunisttidningar:

SPANSK TROTSKISTISK KOMPLOTT MED FRANCO

Till följd av arresterandet av ett stort antal ledande trotskister i Barcelona och annorstädes ... avslöjades under veckoslutet detaljer om ett av de ruskigaste spionage som krigshistorien känner, och det hittills hemskaste uppdagandet av trotskistiskt förräderi ... Dokument i polisens ägo, jämte fullständig bekännelse av inte mindre än 200 arresterade personer, bevisar — etc, etc.

Vad dessa avslöjanden ”bevisade” var att POUM-ledarna vidarebefordrade militära hemligheter till general Franco per radio, stod i kontakt med Berlin och handlade i samarbete med de hemliga fascistorganisationerna i Madrid. Dessutom förekom sensationella detaljer om hemliga meddelanden i osynligt bläck undertecknade med bokstaven N. (för Nin) och så vidare.

Men det slutliga resultatet blev följande: sex månader efter händelserna — samtidigt som jag beskriver dem — befinner sig de flesta POUM-ledarna fortfarande i fängelse utan att någonsin ha rannsakats inför domstol, och anklagelserna att de haft radiokontakt med Franco har aldrig uttalats. Om de verkligen befunnits skyldiga till spioneri skulle de, som så många andra fascistiska spioner tidigare blivit, ha rannsakats och skjutits inom en vecka. Men förutom de ogrundade meddelandena i kommunistpressen framfördes inte minsta bevis. Vad de tvåhundra ”fullständiga beaktelserna” beträffar skulle dessa — om de existerat — varit nog för att övertyga vem som helst. De hördes dock aldrig av igen. De var i själva verket resultatet av tvåhundra yttringar av någons inbillning.

Och vidare: de flesta medlemmarna av den spanska regeringen har förnekat all tilltro till beskyllningarna mot POUM. Ministären beslöt nyligen med fem röster mot två att frige alla antifascistiska politiska fångar. De två var de kommunistiska ministrarna. I augusti for en internationell delegation under den engelske parlamentsledamoten James Maxtons ledning till

Spanien för att förfråga sig om beskyllningarna mot POUM och om Andrés Nins försvinnande. Försvarsministern Prieto, justitieministern Irujo, inrikesministern Zugazagoitia, riksåklagaren Ortega y Gasset, Prat García och andra förnekade alla någon tilltro till påståendet att POUM-ledarna var skyldiga till spionage. Irujo tillade att han gått igenom dossiern i fallet, att inget av de så kallade bevisen skulle tåla en prövning och att det dokument som påstods vara signerat av Nin var ”värdelöst” — det vill säga en förfalskning. Prieto ansåg POUM-ledarna vara ansvariga för majstriderna i Barcelona, men avfärdade påståendet att de skulle vara fascistiska spioner. ”Det allvarligaste”, tillade han, ”är att arresterandet av POUM-ledarna inte beslöts av regeringen utan att polisen företog dessa arresteringar på eget bevåg. De ansvariga är inte polischeferna utan hela deras omgivning som kommunisterna har infiltrerat med sin vanliga taktik.” Han nämnde andra fall av illegala polisarresteringar. Irujo förklarade likaledes att polisen blivit ”nästan självständig” och i själva verket stod under utländska kommunistelements kontroll. Prieto antydde ganska öppet för delegationen att regeringen inte kunde riskera en motsättning med kommunistpartiet så länge som ryssarna levererade vapen. När ännu en delegation, ledd av parlamentsledamoten John McGovern, for till Spanien i december fick den till stor del samma svar och Zugazagoitia, inrikesministern, upprepade Prietos antydning i än klarare ordalag. ”Vi har fått hjälp från Ryssland och har måst tillåta vissa handlingar som vi egentligen inte gillade.” Som illustration till polisens autonomi är det intressant att höra att inte ens med en av fängelsedirektören och justitieministern signerad passersedel fick McGovern och de övriga tillträde till ett av kommunistpartiets ”hemliga fängelser” i Barcelona.⁶

Jag tror detta är tillräckligt för att klargöra frågan. Spionanklagelserna mot POUM grundade sig uteslutande på artiklar i kommunistpressen och den kommunistkontrollerade hemliga polisens aktiviteter. POUM:s ledare och hundratals, kanske tusentals av deras följeslagare sitter alltjämt i fängelse, och i sex månader har kommunistpressen ihärdigt krävt ”förrädarnas” avrättande. Men Negrín och de andra har hållit huvudena kalla och vägrat iscensätta en massaker av ”trotskister” en masse. Med tanke på det tryck som utövats på dem, länder detta dem till avsevärd heder. Samtidigt — med tanke på vad jag ovan anfört — är det synnerligen svårt att tro att POUM är en fascistisk spionorganisation, såvida man inte också tror att Maxton, McGovern, Prieto, Irujo, Zugazagoitia och alla de övriga samtliga står i fascistisk tjänst.

Slutligen vad beträffar påståendet att POUM var ”trotskistiskt”. Detta ord slungas nu ut allt vårdslösare och används, ofta avsiktligt, på ett synnerligen vilseledande sätt. Det kan vara skäl i att definiera det. Ordet trotskist används för att beteckna tre vitt skilda ting:

1. En som — i likhet med Trotskij — förespråkar ”världsrevolutionen” i motsats till ”socialism i ett land”. Friare: en revolutionär ytterlighetsman.
2. En medlem av den konkreta organisation som leds av Trotskij.
3. En förklädd fascist som utger sig för att vara revolutionär och som ofta ägnar sig åt sabotageverksamhet i Ryssland, men också åt att allmänt splittra och underminera vänsterkrafterna.

I den första bemärkelsen kan POUM förmodligen betecknas som trotskistiskt. Det kan även engelska ILP, tyska SAP, vänstersocialisterna i Frankrike etc, etc. Men POUM hade inget

---

⁶ För redogörelser för de båda delegationerna se *Le Populaire* 7 september 1937, *La Flèche* 18 september 1937, *Report on the Maxton Delegation* utgiven av Independent News samt McGoverns pamflett *Terror in Spain*.

samröre med Trotskij eller den trotskistiska ("bolsjevik-leninistiska") organisationen. När kriget bröt ut arbetade de utländska trotskister (sammanlagt en 15-20 stycken) som kom till Spanien för POUM, eftersom detta var det parti som stod närmast deras egna åsikter. De blev emellertid aldrig partimedlemmar. Senare beordrade Trotskij sina följeslagare att angripa POUM:s politik, varpå trotskisterna avlägsnades från partiexpeditionerna och bara några stycken blev kvar i milisen. Nin, som blev POUM:s ledare efter att Maurín tagits tillfånga av fascisterna, var ett tag Trotskij:s sekreterare men hade lämnat honom några år tidigare och bildat POUM genom sammanslagning av diverse oppositionella kommunister med ett tidigare parti, Arbetar- och Bondeblocket. Nins tidigare förbindelser med Trotskij har i kommunistpressen använts som bevis för att POUM verkligen var trotskistiskt. Med samma argumentering kan man bevisa att engelska kommunistpartiet på grund av mr John Stracheys tidigare förbindelser med Sir Oswald Mosley i själva verket är en fascistorganisation.

I den andra bemärkelsen — den enda exakt definierade — var POUM sannerligen inte trotskistiskt. Det är viktigt att göra den åtskillnaden, eftersom de flesta kommunister tar för givet att en trotskist i bemärkelse 2. också är en trotskist i bemärkelse 3. — det vill säga att hela trotskistorganisationen helt enkelt är en fascistisk spionapparat. "Trotskismen" trängde in i det allmänna medvetandet uteslutande i samband med de ryska sabotagerättegångarna och att kalla en människa för trotskist är praktiskt taget det samma som att kalla henne mördare, *agent provocateur* etc. Men samtidigt avfärdas alla vilka kritiserar den kommunistiska politiken från vänster som trotskister. Menar man alltså att alla som förespråkar revolutionära ytterligheter står i fascisternas tjänst?

I praktiken både och, beroende på lokala förhållanden. När Maxton for till Spanien med den delegation jag ovan nämnt, avfärdade *Verdad*, *Frente Rojo* och andra spanska kommunisttidningar honom omedelbart som "Trotskijfascist", gestapospion och så vidare. De engelska kommunisterna däremot aktade sig noga för att upprepa dessa beskyllningar. I deras press blir Maxton bara en "arbetarklassens reaktionäre fiende" — ett lagom vagt epitet. Orsaken är naturligtvis att flera svåra läxor gett den engelska kommunistpressen en hälsosam skräck för ärekränkningen. Det faktum att beskyllningen inte upprepades i ett land, där den skulle ha kunnat bevisas är ett tillräckligt erkännande av att den är en lögn.

Det kan synas att jag diskuterat beskyllningarna mot POUM mer ingående än nödvändigt. Jämfört med inbördeskrigets enorma umbäranden kan detta — av orättvisor och falska beskyllningar oundvikligen fyllda — familjegräl mellan partierna tyckas trivialt. Det är det i själva verket inte. Jag tror att sådana här ärekränkningar och presskampanjer, och den sinnevärld de avslöjar, kan tillfoga den antifascistiska saken de mest förödande skador.

Var och en som ägnat frågan intresse vet att den kommunistiska taktiken att bemöta politiska meningsmotståndare med hopkokade beskyllningar inte är något nytt. Idag är nyckelordet "Trotskij-fascist", igår var det "socialfascist". För bara sex eller sju år sedan "bevisade" de ryska statsrättegångarna att ledarna för Andra Internationalen, inklusive exempelvis León Blum och framstående medlemmar av brittiska Labourpartiet, höll på att kläcka en enorm plan på en militär invasion av Sovjet. Idag är de franska kommunisterna tacksamma över att kunna acceptera Blum som ledare, och de engelska river upp himmel och jord för att få tillträde till Labourpartiet. Jag tvivlar på att en sådan politik lönar sig, ens ur sekteristisk synvinkel. Och samtidigt råder inte minsta tvivel om de hatkänslor och den tvedräkt som den "Trotskij-fascistiska" beskyllningen förorsakar. Överallt luras vanliga kommunistiska partimedlemmar ut på klappjakt efter "trotskister", och partier av POUM:s typ ställs i den ohyggligt ofruktbara belägenheten att uteslutande vara antikommunistiska partier. Början till en farlig splittring av

världens arbetarrörelse existerar redan. Ännu några ärekränkningar mot gamla trogna socialister, ännu några falska beskyllningar liknande dem mot POUM och splittringen blir kanske oundviklig. Den enda möjligheten ligger i att hålla politiska kontroverser på ett plan där omfattande diskussioner är möjliga. Mellan kommunisterna och dem som står — eller anser sig stå — till vänster om dessa finns en grundläggande skillnad. Kommunisterna anser att fascismen kan besegras med hjälp av delar av kapitalistklassen (folkfronten) — deras opponenter menar att denna manöver bara skapar nya grogrunder för fascism. Frågan måste lösas, att fatta fel beslut skulle kunna betyda att vi kastade oss själva in i århundraden av halvslaveri. Men så länge som inget annat argument än skriket om ”Trotskij-fascister” har formulerats kan diskussionen inte ens börja. Det skulle till exempel vara omöjligt för mig att diskutera rätt och fel i Barcelonastriderna med en medlem av kommunistpartiet, eftersom ingen kommunist — det vill säga ingen ”god” kommunist — skulle kunna tillstå att jag sanningsenligt har redogjort för de faktiska händelserna. Om han pliktskyldigt följde sitt partis ”kurs” måste han förkunna att jag antingen ljuger eller, i bästa fall, är hopplöst förd bakom ljuset och att vem som helst som ögnar igenom *Daily Workers* rubriker, hundra mil från skådeplatsen, vet mer om vad som hände i Barcelona än jag. Under sådana omständigheter är diskussion omöjlig; ett erforderligt minimum av enighet kan inte uppnås. Vilket syfte tjänar det att påstå att män som Maxton står i fascisternas tjänst? Bara syftet att omöjliggöra en seriös diskussion. Det är som om en schackspelare mitt under ett pågående parti skulle rusa upp och börja skrika om att motståndaren var skyldig till mordbrand eller bigami. Vad saken verkligen gäller förblir åsidosatt. Ärekränkningar löser inga problem.

Litteraturtips:

Burnett Bolloten: [Spanska inbördeskriget: Revolution och kontrarevolution](#) (utdrag), En mycket grundlig redogörelse och analys av det som skedde på den republikanska sidan under inbördeskriget. Om Majhändelserna och deras förspel och efterspel, se kapitlet 41-44.

Noam Chomskys: [Makt och motstånd](#) (de delar av boken som rör spanska inbördeskriget)

Fernando Claudin: [Den olägliga revolutionen \(Spanien 1936-1939\)](#). F d spansk kommunistledare om spanska inbördeskriget.

Andy Durgan: [Trotskij, POUM och majhändelserna \(1937\)](#), En balanserad kritisk analys av POUMs politik under denna avgörande sammandrabbning.

Martin Fahlgren: [Mordet på Andreu Nin – hur gick det till?](#) Om mordet på den främste POUM-ledaren

A Hagström: [Spanska inbördeskriget 1936-39](#). Förutom själva inbördeskriget behandlas även de internationella brigaderna och den svenska solidariteten med Spanien.

Pelai Pagès: [Stalinisterna och POUM under inbördeskriget i Spanien](#)

[Majstriderna i Barcelona](#). Skrift (från 1937) där de spanska anarkosyndikalisterna ger sin syn på majhändelserna i Barcelona.